

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmien sisältö

Rantala, Henna-Riikka

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmien sisältö

Rantala Henna-Riikka
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2014

Rantala Henna-Riikka

3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmien sisältö

Vuosi	2014	Sivumäärä	47 + 6
-------	------	-----------	--------

Tässä laadullisessa tutkielmassa kartoitetaan ja kuvaillaan, minkälaista tietoa vantaalaisen päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (vasut) tuottavat. Huomiota kiinnitettiin vasulomakkeen kohtiin lapsen puheenvuorosta, lapsen vahvuuksista sekä perheen ja päivähoidon sovituista toimintatavoista. Lisäksi tarkasteltiin perheen näkyvyyttä vasuissa. Opinnäytetyön aihe muotoutui yhteistyöpäiväkodin tarpeista. Tavoitteena oli tarjota uutta tietoa päiväkodin kehittämistyöhön ja varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Aineisto koostui 29 lapsen henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista, jotka oli kirjattu valmiiseen lomakepohjaan. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia.

Aineiston vasujen sisältöön vaikutti merkittävästi sekä lomakkeen rakenne että vasun laatimiseen osallistunut varhaiskasvattaja. Jokaisella kasvattajalla oli oma tyylinsä kirjata, minkä vuoksi saman kirjaajan vasut olivat keskenään samankaltaisia. Yksilöllisyyden huomioiminen ei tullut vahvasti esille, vaikka se on vasun tavoite. Lomakkeessa annetaan tilaa lapsen vahvuuksille, mutta samalla apukysymykset ohjaavat vasukeskustelun muihin asioihin, ja vahvuudet jäivät verraten vähälle huomiolle. Päiväkodin ja perheen sopimat toimintatavat jäivät vasuissa usein yleisluontoiselle tasolle. Kaikissa vasuissa esiintyi huomioita perheestä ja sen käytännöistä. Yli kolmasosaan vasuista ei ollut kirjattu lapsen puheenvuoroa, mikä antoi kuvan lapsen osallisuuden vähäisestä huomioimisesta. Yleisesti ottaen vasut olivat enemmän kuvauksia kuin suunnitelmia.

Rantala Henna-Riikka

The Content of Individual ECEC Plans for Children Aged 3–5

Year	2014	Pages	47 + 6
------	------	-------	--------

The purpose of this qualitative Bachelor's thesis was to chart and describe information produced by individual ECEC (early childhood education and care) plans for children aged 3–5. The plans in the observed data were drawn up into a form used in the City of Vantaa. The analysis consisted of the child's views and personal strengths, the procedures agreed by the parents and educators and the role of the family. The aim of this study was to produce new information for developing the ECEC plan process of the day care unit in question. The data consisted of 29 individual ECEC plans. The research method was content analysis.

According to the results, the individual plans were influenced by the form and the educators who were responsible for drawing up the plans. Each educator had their own style of writing the entries in the plans, which contributed to making the plans relatively alike. Taking the child's individuality into account is one of the aims of the individual ECEC plans, however this was not evident from the analysed data. The form provides space for the child's strengths but simultaneously directs the discussion to other topics. The procedures, agreed by the parents and educators, were relatively inexact. Observations about the family and its practices appeared in the plans. The child's views were not taken into consideration in more than third of the plans, which left the impression that only little attention was drawn to the child's engagement. In conclusion, the individual plans in the data were more descriptions rather than plans.

Keywords: The early childhood education and care, the individual ECEC plan, parental engagement, child's engagement

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Varhaiskasvatus ja sitä ohjaavat asiakirjat	7
3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
4	Kasvatuskumppanuus	12
5	Lapsen osallisuus päivähoitossa	15
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	17
7	Opinnäytetyön toteutus	18
	7.1 Päiväkodin esittely	18
	7.2 Tutkimusaineisto	18
	7.3 Tutkimusmenetelmät	19
8	Analyysin tulokset	21
	8.1 Lapsen puheenvuoro	23
	8.2 Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoiden sisältö	24
	8.3 Perheen ja päiväkodin sovitut toimintatavat	31
	8.4 Perheen näkyvyys vasuissa	36
9	Johtopäätökset ja pohdinta	38
10	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	43
	Lähteet	45
	Liitteet	48

1 Johdanto

Kun lapsi aloittaa päivähoitossa, hänen vanhempansa, varhaiskasvattaja ja mahdollisuuksien mukaan lapsi itse käyvät varhaiskasvatuskeskustelun ja laativat lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Siinä kuvataan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä sovitaan lapsen hyvinvointia tukevista toimintatavoista. Varhaiskasvatussuunnitelmien sisältöä ohjauksessa asiakirjassa, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005:32) lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteeksi määritellään ”lapsen yksilöllisyyden ja vanhempien näkemysten huomioon ottaminen toiminnan järjestämisessä”.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkielma, jossa tarkastelen sisällönanalyysin keinoin erään vantaalaispäiväkodin lasten varhaiskasvatussuunnitelmia. Tarkoitukseni on kartoittaa ja kuvailla, minkälaista tietoa tämän päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmat tuottavat. Aineistoni suunnitelmat on kirjattu Vantaan kaupungin kaikille päivähoitoyksiköille yhteiseen varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeeseen. Analyysissäni keskityn kyseisen lomakkeen kohtiin lapsen omasta puheenvuorosta, lapsen vahvuuksista ja perheen ja päivähoiton sovitusta toimintatavoista ja lisäksi tarkastelen perheen näkyvyyttä aineistossa. Tutkielmani liittyy Vantaan kaupungin sivistystoimen varhaiskasvatuspalveluiden kehittämiseen, ja tavoitteenani on tuottaa tietoa, josta voi olla hyötyä päiväkodin kehittämistyössä ja varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.

Tämän opinnäytetyön aihe esiteltiin Laurea Tikkurilan opiskelijoille tarkoitetussa opinnäytetöiden hankeinfo-tilaisuudessa. Kiinnostuin aiheesta ja sain sen tutkittavakseni. Aiheen valintaan ohjasi kohdallani se, että olen suorittamassa sosiaalialan koulutusohjelmassa myös lastentarhanopettajan pätevyyttä, ja näin ollen opinnäytetyön on liityttävä varhaiskasvatuksen tai lastensuojelun aihepiiriin. Näen varhaiskasvatussuunnitelmat tarkastelemisen arvoisena aiheena, koska niillä on – tai niillä kuuluisi olla – suuri merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Lapsen varhaiskasvatuksen on määrä perustua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja varhaiskasvatussuunnitelmien on siten tarkoitus toimia varhaiskasvattajien keskeisenä työvälineenä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:32, 43).

Varhaiskasvatussuunnitelman vakiintunut lyhenne on vasu. Tässä opinnäytetyössä käytän molempia edellä mainittuja sanoja. Lyhenne vähentää pitkän sanan toistoa ja sujuvoittaa tekstiä. Samasta syystä käytän varhaiskasvattaja-sanan rinnalla toisinaan pelkkää kasvattajasanaa. Lisäksi olen tehnyt valinnan viitata lapsen huoltajiin vanhemmat-sanalla, kuitenkin tietoisena siitä, että huoltajina voivat toimia muutkin kuin lapsen vanhemmat. Vanhemmat-sanalla tarkoitetaan siis tässä opinnäytetyössä lasten huoltajia yleisesti.

Seuraavassa luvussa esittelen varhaiskasvatuksen määritelmän ja eritasoisten varhaiskasvatussuunnitelmien hierarkian. Luku 3 käsittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, luku 4 kasvatuskumppanuutta ja luku 5 lapsen osallisuutta. Luvussa 6 esittelen opinnäytetyöni tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Luku 7 käsittelee työni toteutusta, tarkoittaen yhteistyöpäiväkodin, aineiston ja menetelmien esittelyä. Luvussa 8 käyn läpi analyysini tulokset, ja luku 9 sisältää johtopäätökset ja pohdintaa. Luvussa 10 tarkastelen työni eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 Varhaiskasvatus ja sitä ohjaavat asiakirjat

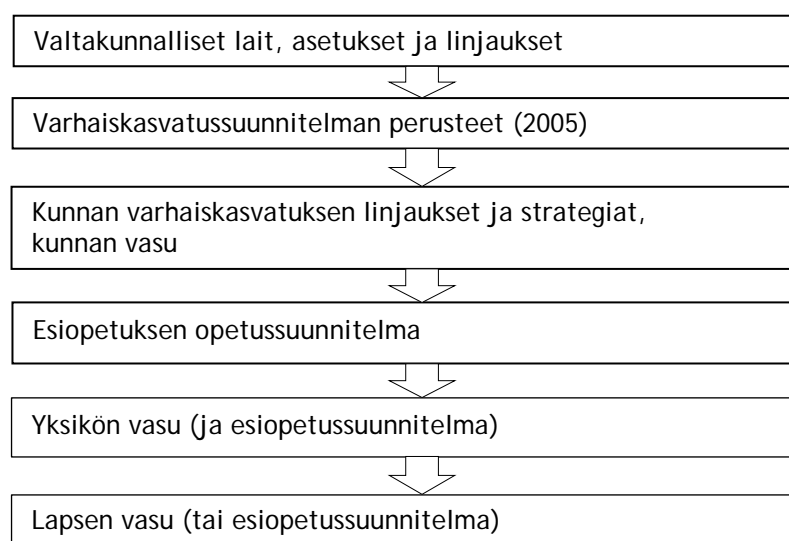
Varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka pyrkimys on edistää lasten tervettä ja tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunnan järjestämä ja valvoma varhaiskasvatuksen kokonaisuus koostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Keskeisimpiä varhaiskasvatuspalveluja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, erilainen avoin toiminta ja esiopetus. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, seurakunnat, kolmas sektori ja yksityiset palveluntuottajat, ja niitä ohjaa laki lasten päivähoitosta (36/1973). Päivähoitoa ja esiopetusta koskevien lakien ja asetusten lisäksi varhaiskasvatusta ohjataan valtakunnallisilla ja kunnallisilla linjauksilla, varhaiskasvatussuunnitelmilla ja esiopetuksen opetussuunnitelmilla. Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämääriä ovat lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien toimintatapojen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Varhaiskasvatuksen arvopohjana toimii YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:8–9, 11–13; Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002:9, 15; THL: Kasvun kumppanit: Varhaiskasvatus.)

Varhaiskasvatussuunnitelmia tehdään monella eri tasolla. Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaa Stakesin (nykyinen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL) yhteistyössä sosi- ja terveysministeriön, opetusministeriön, Opetushallituksen, Suomen Kuntaliiton ja muiden asiantuntijatahojen kanssa laatima Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Se valmistui vuonna 2003, ja sen tarkistettu, nykyisin voimassaoleva painos ilmestyi vuonna 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on ensimmäinen valtakunnallinen varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaava asiakirja, ja se pohjautuu valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksymiin varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin, johon on koottu suomalaista varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen tasavertaista toteuttamista maanlaajuisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:7; Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002.)

Kuntatasolla laaditaan kunnan kaikkia yksiköitä koskeva kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka pohjautuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2005). Kuntien tehtävänä on suunnitelmassaan konkretisoida varhaiskasvatuksen sisällöt ja toimintatavat. Kunnan vasussa huomioidaan kunnan varhaiskasvatuksen linjaukset, strategiat, arvot, toiminta-ajatus ja tavoitteet sekä esiopetuksen opetussuunnitelma. Kunnan vasusta tulee ilmetä varhaiskasvatoiminnan toteuttaminen, eri tahojen kanssa toteutettava yhteistyö, erityisen tuen järjestäminen, eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatuksen järjestäminen sekä kasvatuskumppanuuden toteuttaminen. (THL: Kasvun kumppanit: Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:8–9, 43.)

Jokaisessa päivähoitoyksikössä laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, yksikön vasu, jonka sisältöä ohjaavat sekä kunnan vasu että lasten vasut (ks. 3). Yksikön vasu on kunnan vasua täydentävä ja yksityiskohtaisempi. Siinä kuvataan yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja niiden toteuttaminen arjessa sekä alueen ja yksikön erityispiirteitä. Siinä myös huomioidaan lasten, lapsiryhmien, toimintaympäristön ja -olosuhteiden tuntemus. Lisäksi siihen kirjataan eri palvelumuotojen tarkennetut tavoitteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:9, 43.)

Seuraavassa kuvaan varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen hierarkiaa Reunamon (2007:120) kuviota mukaillen:

Kuvio 1: Varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen hierarkia.

Tämän tutkielman keskiössä on yllä esitetyn hierarkian alimmainen, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Tätä suunnitelmaa varten käydään varhaiskasvatuskeskustelu, johon osallistuvat suunnitelman tekijät, eli lapsen vanhempi/vanhemmat, varhaiskasvattaja ja mahdollisesti myös lapsi itse. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005:33) mukaan lapsi voi osallistua keskusteluun ja vasunsa laatimiseen vanhempien ja varhaiskasvattajien ”yhdessä sopimalla tavalla”. Vasukeskustelu käydään yleensä vähintään kerran vuodessa, ja vasun toteutumista käytännössä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti (mt.).

Lapsen vasussa huomioidaan lapsen kokemukset, tämänhetkiset tarpeet, tulevaisuuden näkyvät, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Vasussa painotetaan lapsen kehitystä vahvistavia myönteisiä asioita. Mahdolliset huolet ja ongelmat esitetään konkreettisine ja niihin haetaan ratkaisuja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:33; Kaskela & Kronqvist 2007:24.) Lapsen vasussa ei tule tehdä vertailua normeihin eikä toisiin lapsiin, vaan ydintavoitteena on, ”että jokainen lapsi voi hänet tuntevien ja häntä tukevien aikuisten avulla kokea olevansa hyvä ja hyväksytty sellaisena kuin on. Lapsen vasu on lapsuutta arvostava, lasta kannatteleva ja positiivinen kertomus hänen ainutlaatuisuudestaan.” (Kaskela & Kronqvist 2007:14.) Lapsen vasun tavoitteena on ohjata varhaiskasvattajia tiedostamaan lapsen yksilölliset tarpeet ja huomioimaan vanhempien näkemykset ja toiveet kasvatukseen ja toimintaan liittyen (Kaskela & Kronqvist 2007:13–14, 24; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:32; Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:7).

Lapsen vasu kirjataan tavallisesti valmiiseen lomakepohjaan. Kunnissa on usein laadittu omat vasulomakkeensa, joita käytetään kunnan kaikissa päivähoitoyksiköissä. Eri kuntien lomakkeet voivat erota toisistaan melko paljonkin. Myös Vantaalla on käytössä kaikille yksiköilleen yhteiset vasulomakkeet, eri-ikäisille lapsille omanlaisensa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) ei anneta yksityiskohtaisia ohjeita vasukeskusteluun eikä vasulomakkeiden ja vasun laatimiseen. (Alasuutari & Alasuutari 2011:39; Alasuutari & Karila 2009:71–73; Karila 2011:75–77.)

Vasulomakkeen voidaan todeta antavan vasukeskustelulle ja vasun laatimiselle raamit. Maarit Alasuutari ja Kirsti Karila ovat havainneet lomakkeiden ohjaavan varhaiskasvattajia ja vanhempia tietynlaiseen keskusteluun. Lomakkeissa osoitetaan käsiteltävät aiheet ja myös se, minkälaista ja kenen tai keiden tietoa odotetaan nostettavan esiin (ks. 4). Lomakkeet vahvistavat tietynlaisia tulkintoja ja näkökulmia lapsuuteen ja kasvatukseen, ja vasulla pyritään ohjaamaan niin lapsen kuin vanhemman toimintaa. (Alasuutari & Karila 2009:75, 83, 86; Alasuutari 2010:187; Karila 2011:75–77; Markström & Simonsson 2013:52, 71–72, 76–77, 81, 84–85, 95.) Vasulomakkeet voidaan ymmärtää vasuprosessiin osallistuviksi toimijoiksi siinä

missä niitä laativat ja lukevat ihmisetkin. Lomakkeet vaikuttavat rakenteensa, kysymystensä ja niihin tehtyjen kirjausten kautta toisiin toimijoihin ja käyttöympäristöönsä. Lomakkeet tuottavat ympäristön vanhempien ja varhaiskasvattajien yhteiselle toiminnalle eli lomakkeen lukemiselle ja täyttämiseksi ja lapsesta keskustelemiseksi. (Alasuutari 2010:187.) Virpi Lyyran (2004:122) mukaan valmiiden lomakepohjien täyttäminen ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan avoimen vuoropuhelun käyminen vanhempien ja varhaiskasvattajien kesken on vasukeskusteluissa tärkeää. Tarvitaan siis riittävästi tilaa keskustelulle, joka saa edetä vapaasti vanhempien valitsemien aiheiden mukaisesti.

Alasuutari on tutkinut lapsen vasun valtakunnallisten periaatteiden muotoutumista käytännön toiminnaksi tarkastelemalla muun muassa, miten vasulomakkeisiin kirjataan asioita ja millaisia käyttömahdollisuuksia vasut tarjoavat. Alasuutarin aineisto (vasulomakkeita, vasukeskusteluiden tallenteita, varhaiskasvattajien ja vanhempien haastatteluja) on kerätty vuosina 2006–2007 yhden kunnan kolmesta päiväkodista. Tutkimuksesta käy ilmi, että vasulomakkeisiin tehdyt kirjaukset ovat lähinnä kuvauksia ja arviointeja lapsen nykyhetken toiminnasta. Kehityksen ja kehitystavoitteiden kirjaaminen vasuihin on harvinaista. (Alasuutari 2010:17, 27, 183, 185, 191; vrt. Alasuutari, Markström & Vallberg Roth 2014:37.) Myös ruotsalaistutkimuksissa on havaittu, että lasta varten tehdyt suunnitelmat ("individuell utvecklingsplaner") ovat vain harvoin varsinaisia suunnitelmia, joissa asetettaisiin tavoitteita lähitulevaisuuteen. Useimmiten näissä dokumenteissa muodostetaan "kuva" tai kerrotaan "tarina" lapsesta ja hänen perheestään. (Markström & Simonsson 2013:82, 91; Vallberg Roth & Månsson 2006:35, 43–44.)

Alasuutarin ja Karilan tutkimuksen mukaan lasta tarkastellaan vasulomakkeissa pääasiassa neljästä eri tulkintakehyksestä. Heidän aineistossaan tavallisinta oli tarkastella lapsen yksilökehitystä eli kykyjä, taitoja, ajattelua ja sosiaalisia valmiuksia. Tällöin lomakkeissa kysyttiin myös lapsen kehityksen edistämisestä. Yksilökehityksen tarkastelu johtaa arviointiin; lasta verrataan normeihin ja toisiin lapsiin, vaikka sitä ei ilmaista suoraan. Lisäksi varhaiskasvattajalle muodostuu asiantuntija-asema lapsen kehityksen arvioinnissa ja edistämisessä. Kolmeen neljäsosaan lomakkeista sisältyi lapsen tarkastelua perheen kehityksestä. Tällä tarkoitetaan kysymyksiä perheen rakenteesta ja arvomaailmasta sekä vanhemmuudesta ja vanhempien kasvatuskäytännöistä. Kahteen kolmasosaan lomakkeista sisältyi hoidon kehys, jossa lasta tarkasteltiin aikuisen huolenpitoa tarvitsevana "biologisena olentona". Kysymykset koskivat lapsen päivittäistä hoitoa ja arkea, kuten hygieniää, pukeutumista, ulkoilua ja nukkumista. Neljänneksi lasta tarkasteltiin yksilönä ja omanlaisenaan persoonana, jolloin vasuissa oli kirjauksia lapsen luonteesta, suhtautumistavoista ja kiinnostuksenkohteista. (Alasuutari & Karila 2009:76–83; vrt. Alasuutari 2010:174; Markström & Simonsson 2013:55–56, 82.)

Sekä suomalais- että ruotsalaistutkimuksissa on todettu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin sisältyvän runsaasti arviointia ja vertailua, vaikka se ei ole tarkoituksenmukaista. Varhaiskasvattajien kuvaukset lapsista eivät ole neutraaleja, vaan ne välittävät odotuksia ja oletuksia – kuvan päivähoidon ”normaalista” tai ihanteellisesta lapsesta, johon jokaista lasta verrataan. (Alasuutari & Alasuutari 2011:41, 43; Alasuutari & Karila 2009:83; Alasuutari 2010:152, 171; Markström & Simonsson 2013:51–53, 65, 106; Vallberg Roth & Månsson 2006:43.) Tutkijat ovatkin pohtineet, johtavatko vasut valmiine lomakepohjineen ennemmin lapsuuden ja lasten yhdenmukaistamiseen kuin lapsen yksilöllisyyden huomioimiseen. Vaikka tarkoitus on tehdä lasta näkyväksi ja lisätä lapsen osallistumisen mahdollisuuksia, käykö niin, että lapsen yksilöllisyys unohtuu ja lapsi muuttuu näkymättömämmäksi ja toimijan sijasta kohteeksi? (Alasuutari & Karila 2009:85–86; Vallberg Roth & Månsson 2006:40, 42–43, 54; Alasuutari 2010:171.)

Lasten vasujen on määrä toimia pohjana lapsiryhmän yhteisen vasun – ryhmävasun – laatimiseksi. Alasuutari kuitenkin havaitsi tutkimuksessaan, että todellisuudessa lasten vasuja käytetään lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun vain harvoin, ja muissakin yhteyksissä niiden käyttö on vähäistä. Varsinkin silloin, kun lapsen kehityksessä tai perheessä ei ole mitään ”erityistä”, vasun merkitys jää kyseenalaiseksi. (Alasuutari 2010:186–187; Karila 2011:78.) Myös Marjatta Kalliala kyseenalaistaa lapsen vasun tärkeyden. Hän kysyy, mistä kasvattajat ottavat ajan sekä niiden laatimiseen että ryhmän kaikkien lasten vasuihin perehtymiseen. Kalliala esittää kysymyksen, ”kumpi on tärkeämpää, lapsen kohtaaminen vai kirjaaminen?”. Lisäksi, Kallialan mielestä, lasten vasut monimutkaistavat ryhmävasun laatimista, sillä sen laatiminen lasten vasujen pohjalta onnistuu vain, jos lasten vasut ovat ”niin yhteneväisiä, että niistä muodostuu itse asiassa yksi yhteinen vasu – jolloin yksilöllinen vasuilu on turhaa”. (Kalliala 2012:109, 111–113.) Myös Heikka, Hujala, Turja ja Fonsén (2011:55) huomauttavat lasten yksilöllisten tavoitteiden vaikeuttavan ryhmävasun laadintaa; erilaisten tavoitteiden toteutumisen edistäminen yhden ja saman toiminnan aikana ja samanlaisten puitteiden sisällä voi olla haastavaa.

Lapsen vasun laatiminen voidaan ymmärtää myös prosessina, joka pitää sisällään itse vasukeskustelun ja kirjallisen suunnitelman lisäksi keskustelua edeltävät valmistelut, kuten havainnoinnin, erilaiset dokumentit ja tiedonkeruun kollegoilta. Varhaiskasvattajien lisäksi myös vanhemmilta voidaan odottaa valmistautumista, ja myös lapset osallistuvat esimerkiksi tuottamalla materiaalia kasvunkansioihinsa, joita voidaan esitellä tapaamisessa. Kasvattajien, vanhempien ja lasten keräämää materiaalia ja tietoa käsitellään keskustelussa ja verrataan edelliseen keskusteluun. Myös mahdollinen jälkityö sisältyy prosessiin. (Markström & Simonsson 2013:67–68, 70–72, 74–75, 89.)

4 Kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatussuunnitelmissa esiintyy keskeisenä käsitteenä kasvatuskumppanuus. Sillä tarkoitetaan vanhempien ja varhaiskasvattajien kasvatusyhteistyötä eli tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi ja lapsen edun toteuttamiseksi. Toimiva kasvatuskumppanuus edellyttää osapuoliltaan keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta, hyväksymistä, kunnioitusta, arvostamista, kiinnostusta, sitoutumista ja vastavuoroista kuulluksi tulemistä. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmilla on lapsensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Varhaiskasvattajan tehtävä on arvostaa ja vahvistaa sitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:11, 31; Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:7; Karila 2006:94, 104; Salminen & Tynninen 2011:36–37; ks. Alasuutari ym. 2014:18.)

Varhaiskasvattaja tarvitsee työssään – muun muassa vasutyössä – niin omaa kuin lasten vanhempien asiantuntijuutta. Vanhempien asiantuntijuus on yksilökohtaista, omaan lapseen kohdistuvaa; vanhemmilla on tieto lapsensa luonteesta, tavoista ja kiinnostuksenkohteista, perheen kulttuurista ja kasvatuskäytännöistä, lapsen suhteista lähipiiriin ihmisiin ja niin edelleen. Varhaiskasvattaja puolestaan tietää lapsen käyttäytymisestä päivähoitossa, osana lapsiryhmää, ja siellä näyttäytyvistä taidoista ja vahvuuksista. Kasvattajalla on myös koulutuksensa ja kokemuksensa tuottamaa asiantuntijuutta lapsen kasvusta, kehityksestä ja kasvatuksesta yleisellä tasolla. (Koivunen 2009:156, 158; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:31.) Kun kasvatuskumppanuus toimii hyvin, se tukee vahvasti kotikasvatusta – ja perheen ja päivähoiton kasvatustehtävät näyttäytyvät lapselle ehjänä kokonaisuutena (Karila 2006:91; Kyrönlampi 2011:35; Koivunen 2009:151). Lapselle on merkityksellistä nähdä hänelle läheisten aikuisten välistä kanssakäymistä ja huomata, että hän ja hänen asiansa ovat heille tärkeitä (Korhonen 2006:69).

Vanhemmilla ja varhaiskasvattajilla on siis tarjottavanaan erilaisia näkökulmia ja erilaista tietoa kasvatuskumppanuuteen. Usein lapsesta tulee esiin erilaisia puolia kotona ja päivähoitossa (Koivunen 2009:28; Korhonen 2006:68). Kumppaneiden ei tarvitse olla kaikesta samaa mieltä, vaan tavoitteena on etsiä yhteistä ymmärrystä lapsesta ja lasta koskevista asioista. Kumppanuuteen kuuluu tiedon ja tulkintojen jakamista, vastavuoroista tukemista sekä yhteisiä päätöksiä ja tavoitteita. Vastuu kasvatuskumppanuuden luomisesta ja ylläpitämisestä on ensisijaisesti varhaiskasvattajalla. Kasvattajalta edellytetään keskustelunvalmiutta, aitoon vuoropuheluun pyrkimistä, avoimuutta ja herkkyyttä kohdata erilaisuutta sekä omien ajattelutapojensa kriittistä arviointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:31; Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:7; Karila 2011:75; Karila 2006:96, 106–108; Markström & Simonsson 2013:66, 75, 82, 85–87, 94, 114.) Myös vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus

olla aloitteellisia lapsensa varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa, huomautetaan yhteistyöpäiväkodin yksikön vasussa. Vanhemmilla on myös oikeus määrittellä kumppanuuden rajat ja taso (Koivunen 2009:154).

Yhtenä tavoitteena kasvatuskumppanuudessa – samoin kuin lapsen vasussa – on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen mahdollinen tuen tarve ja tehdä yhteinen suunnitelma lapsen tukemiseksi. Varhaiskasvattajalta tuen tarpeen varhainen tunnistaminen edellyttää lapsen ja tämän kehityksen tietoista havainnointia. Havainnointi auttaa kasvattajaa välittämään vanhemmille hänen tietämystään ja ymmärrystään lapsesta. Keskustellessaan vanhempien kanssa ja tukeakseen lasta tämän kasvussa ja kehityksessä kasvattajalla on oltava riittävästi tietoa lapsen vahvuuksista, kaverisuhteista ja ylipäättään selviytymisestä päivähoitossa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:32–33; Kaskela & Kekkonen 2007:46; Koivunen 2009:172; toimintayksikön varhaiskasvatussuunnitelma; ks. Alasuutari 2010:187.)

Alasuutari on tarkastellut vanhempien tulkintoja kasvatuskumppanuudesta. Tutkimuksen mukaan vanhemmalle on tärkeää saada kokea, että hänen lapsestaan pidetään ja välitetään aidosti ja että suhtautuminen lapseen on hyväksyvää ja arvostavaa. Vanhempien luottamus päivähoitoon, varhaiskasvattajiin ja kasvatuskumppanuuteen rakentuu lapsen ja kasvattajien suhteista ja siitä, miten kasvattajat onnistuvat välittämään tuntemustaan lapsesta vanhemmille. Myös yhteiset tarinat lapsesta ovat tärkeitä, ja luottamusta lisää kasvattajan omaa työtään kohtaan osoittama kiinnostus. (Alasuutari 2006:72, 85–86; Karila 2006:98; Kaskela & Kekkonen 2007:46; Salminen & Tynninen 2011:35; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:33.) Kasvatuskumppanuutta lujittaa usein myös lapsen vasun laatiminen ja sen toteuttaminen (Kaskela & Kronqvist 2007:22–23; Karila 2006:104). Jos taas vanhemmat eivät huomaa vasujen siirtyvän käytäntöön, heijastuu se heidän osallisuuteensa seuraavissa keskusteluissa (Karila 2011:78).

Karilan (2011:62) tutkimuksessa vasukeskustelun keskeiset piirteet tiivistyivät varhaiskasvattajilta kysyttäessä neljään teemaan: keskusteluun vuorovaikutustilanteena, tietojen välittämiseen, kumppanuuden vahvistamiseen vanhempia kuulemalla ja yhteisistä käytännöistä sopimiseen. Myös Alasuutarin (2010:59, 73) sekä ruotsalaisten Markströmin ja Simonssonin (2013:50, 59, 85, 94) tutkimustulokset ovat samansuuntaiset. Vanhemmille on tärkeää saada tietoa siitä, minkälainen heidän lapsensa on päivähoitossa, muun muassa sosiaalisissa suhteissaan, ja minkälaista lapsen arki päivähoitossa on. Alasuutari (2010:73) huomauttaa vanhempien korostavan nimenomaan tiedon saamista, ei niinkään tiedon antamista. Alasuutarin (2010:59, 64, 73–74) mukaan vanhemmat kokevat vasukeskustelun tilanteena, jossa neuvotellaan kodin ja päivähoiton kasvatustoiminnasta ja saadaan kuulla asiantuntijan, eli varhaiskasvattajan, näkemys lapsesta. Varhaiskasvattajan tehtäväksi muodostuu perheen käytäntöjen

arviointi ja niiden epäsuora ohjaaminen, suoria neuvoja ei yleensä anneta (Alasuutari & Alasuutari 2011:45, 47–48). Myös kasvattaja henkilönä voi saada vasukeskustelussa varsin ison roolin (Alasuutari 2010:67; Markström & Simonsson 2013:60).

Tutkimuksessa, jossa vertailtiin kasvatuskumppanuutta viidessä Euroopan maassa – Liettuassa, Norjassa, Portugalissa, Suomessa ja Virossa – havaittiin joitain merkittäviä eroja tutkimukseen osallistuneiden maiden välillä. Tutkimus toteutettiin varhaiskasvattajille vuosina 2004–2005 tehdyn kyselyn pohjalta. Suomessa varhaiskasvattajat pitivät lasten vanhempia passiivisempina kuin muissa maissa pidettiin, ja Suomessa kasvattajat näkivät myös itsensä melko passiivisina. Suomessa myös oltiin vähiten kiinnostuneita kasvatuksellisen työn jakamisesta vanhempien kanssa, kun taas Norjassa kasvattajat tähdensivät jaettua vastuuta. Norjassa kasvattajat niin ikään pitivät vanhempia asiantuntevampina kuin kasvattajat muissa maissa. Suomessa, Norjassa ja Portugalissa kasvattajat antoivat vanhemmille vähiten neuvoja kasvatustilaisuuksissa; he eivät katsoneet sitä tehtäväkseen, toisin kuin Baltiassa. (Hujala, Turja, Gaspar, Veisson & Waniganayake 2009:60, 66, 69–71; vrt. Karila 2006:104.)

Alasuutari ja Karila ovat tutkineet kunnissa laadittuja lapsen vasulomakkeita. Tutkimusaineisto koostui vuosina 2007–2008 kerätyistä viidentoista kunnan lomakkeista. Alasuutarin ja Karilan mukaan vasulomakkeet perustuvat usein siihen oletukseen, että vanhempi kertoo lapsesta ja perheestä varhaiskasvattajalle. Lomakkeet siis ohjaavat vanhemmat ensisijaisiksi vastaajiksi, eikä varhaiskasvattajien havainnoille ja näkemyksille ole välttämättä tilaa. Vanhemmille ei tosin tarjota lomakkeissa mahdollisuutta esittää puheenaiheita tai puuttua päiväkodin toimintaan. (Alasuutari & Karila 2009:75, 86–87; Alasuutari 2010:73, 183–184, 188, 195; Alasuutari & Alasuutari 2011:39–40, 45.) Vasukeskusteluja analysoitaessa on kuitenkin havaittu – vasulomakkeiden oletuksiin nähden ristiriitaisesti – varhaiskasvattajien puhuvan keskusteluissa enemmän kuin vanhempien, joille puolestaan jää tavallisesti täydentäjän ja myötäilijän asema (Karila 2006:107; Karila 2011:74).

Alasuutari ja Alasuutari ovat tarkastelleet kolmessa päiväkodissa käytyjä 34 lapsen vasukeskustelua ja niistä muun muassa kohtia, joissa varhaiskasvattaja arvioi lasta ja hänen toimintaansa ja kohtia, joissa puheenaiheina ovat perheen kasvatuskäytännöt ja vanhempien toiminta. Tutkimuksen mukaan lasta tarkastellaan vasukeskusteluissa lähinnä päivähoidon näkökulmasta. Huolimatta siitä, että vasujen tarkoituksena on ohjata kasvattajia tiedostamaan lasten yksilölliset tarpeet, keskusteluissa arvioidaan lapsen sopeutumista päivähoitoon käytäntöihin eikä sitä, miten päivähoitoa voisi sopeuttaa lapsen ja perheen tarpeisiin. (Alasuutari & Alasuutari 2011:32, 40, 43, 51–52; ks. Markström & Simonsson 2013:54, 94.) Perheen käytännöt voivat niin edistää kuin vaikeuttaa lapsen sopeutumista päivähoitoon, joten tiedon hankkimista perheestä voi pitää siksi tarpeellisenä (Alasuutari & Alasuutari 2011:45, 48, 51).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2009 kunnille tekemän, vasutyön vaikuttavuutta tarkastelleen kyselyn mukaan vasuprosessilla on onnistuttu vahvistamaan kasvatuskumppanuutta. Vanhempien ja varhaiskasvattajien kerrottiin keskustelevan avoimemmin ja ammattimaisemmin ja keskinäisen luottamuksen koettiin kasvaneen. (Välimäki 2013: 185–186.)

5 Lapsen osallisuus päivähoitossa

Osallisuus määritellään Kielitoimiston sanakirjassa (2014) osallisena olemiseksi ja mahdollisuudeksi osallistua muun muassa elinympäristönsä kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Harry Shierin (2001:110–115) mukaan lapsen osallisuudet tasot ovat alhaalta ylöspäin seuraavat: 1) Lapsia kuunnellaan, 2) lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään, 3) lasten mielipiteet otetaan huomioon, 4) lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin ja 5) lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksenteossa. (Ks. Venninen, Leinonen & Ojala 2010:11–12; Eskel & Marttila 2013:81.)

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca teki vuonna 2010 pääkaupunkiseudun päiväkotien 2 000 kasvattajatiimille kyselyn lapsen osallisuudesta. Tiimien esille nostamien asioiden pohjalta tutkijat määrittelivät lapsen osallisuutta päiväkodissa. Heidän mukaansa lapsen osallisuus päiväkodissa koostuu seuraavista osallisuuden kokemuksista: Lapsi saa iloita itsestään ja tuntee olevansa tärkeä. Lapsi saa kasvattajilta turvaa ja lohtua sekä mahdollisuuksia oppia uutta. Lapsi saa kokea, että rohkeudellaan ilmaista itseään saa aikaan asioita, joista hän itse ja muut hyötyvät. Osallisuus on myös omatoimisuutta, mahdollisuutta auttaa ja opettaa muita sekä valintojen tekoa, päätöksiin osallistumista ja vastuun ottamista. Lapsi on osa kotia, kaveripiiriä ja ympäröivää yhteiskuntaa, ja hän saa olla sellaisten aikuisten kasvatettavana, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat häntä ja ovat kiinnostuneita lapsen maailmasta. (Venninen ym. 2010:13, 17–18, 64.)

Pienen lapsen osallisuus lähtee arkisista vuorovaikutustilanteista, joissa lapsi saa konkreettisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta hänelle itselleen läheisissä asioissa (Turja 2011:47). Tällaiset kokemukset vahvistavat toimijuutta, ja ne ovat merkityksellisiä jo pienelle lapselle. Osallisuuden kehittymiseen tarvitaan sosiaalisia taitoja, ja myös päivähoitossa on luotava puitteet niiden oppimiselle. (Rasku-Puttonen 2006:113.) Lapselle on tärkeää saada kokemuksia siitä, että hän pystyy toiminnallaan vaikuttamaan omaan ja ryhmän hyvinvointiin (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:6). Lapselle luontainen toiminta, kuten leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen ilmaisu, lisää hänen hyvinvointiaan ja mahdollisuuksiaan osallistua. Varhaiskasvattajan tehtävänä on mahdollistaa päivähoiton hyvä ilmapiiri, jossa lapset voivat kokea osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:16, 20.)

Mahdollistamalla lapsen osallisuus osoitetaan luottamusta lasta kohtaan (Turja 2011:52). Kun lasta kohdellaan aktiivisena toimijana hänen persoonallisuuteensa huomioiden eikä vain kasvatuksen ja koulutuksen kohteena, hän voi kasvaa toimijuuteen – vastuulliseksi ja rohkeaksi kansalaiseksi, joka tuntee voivansa vaikuttaa asioihin ja hallitsevansa omaa elämäänsä (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013:161, 166; Vilpas & Tast 2011:146; Turja 2011:43).

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2012:6) kerrotaan olevan lähtökohtana, että lapset tulevat kuulluiksi joka päivä. Varhaiskasvattajan työhön kuuluu lasten osallisuuden mahdollistaminen ryhmän ja koko päiväkodin toiminnassa ja sen suunnittelussa. Kasvattajien tehtävänä on kannustaa lapsia ilmaisemaan omia ajatuksiaan, mielipiteitään ja kiinnostuksen aiheitaan, ottaa ne huomioon ja luoda edellytyksiä lasten ideoiden toteuttamiselle. Lasten tulisi voida olla mukana suunnittelemassa päivähoiton tiloja, tekemässä valintoja ja päätöksiä, toteuttamassa suunniteltuja asioita sekä arvioimassa toimintaa ja toimintaympäristöjä. (Turja 2011: 51; Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:6; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:18, 22.)

Vantaan varhaiskasvatuksessa käytettävien vastuukasvattajuuden ja pienryhmätoiminnan katsotaan tukevan lapsen osallisuuden ja yksilöllisen kohtaamisen toteutumista. Pienryhmässä lapsen tarpeet, ikätaso ja kehitystaso voidaan huomioida paremmin kuin isossa ryhmässä ja lapsella on paremmat mahdollisuudet osallistua ja tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Vastuukasvattajan on mahdollista havainnoida ”omia” lapsiaan paremmin ja siten tukea heidän kehitystään paremmin. Lapsia havainnoimalla kasvattajat pyrkivät ymmärtämään sanattomiakin aloitteita. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012:6, 8; Opas 2013:162–163; Salminen & Tynninen 2011:43, 48–49; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:18; toimintayksikön varhaiskasvatussuunnitelma.)

Lappeenrannassa toteutettiin vuonna 2005 päivähoiton laadunarviointitutkimus haastattelemalla jokaista päivähoitossa tuolloin ollutta viisivuotiasta lasta. Päivi Virkki tarkasteli, oliko päivähoito lasten mielestä laadukasta ja oliko heillä mahdollisuutta vaikuttaa päivähoitoarkeensa. Lapsilta kysyttiin muun muassa, tulevatko he päivähoitoon mielellään. Valtaosa, 88 prosenttia, lapsista vastasi tähän kysymykseen myöntävästi. Lähes sama määrä lapsia, 89 prosenttia, koki voivansa vaikuttaa omalla toiminnallaan päivähoitoryhmänsä toimintaan. Vaikuttamiseen liittyvät haastattelukysymykset olivat seuraavat: Mietittekö yhdessä, mitä lapset voivat tehdä päiväkodissa? Jos kaveri tarvitsee apua, autatko häntä? Saatko järjestää leikkiapaikkasi itse? Saatko leikkiä rauhassa yksin tai kaverisi kanssa? (Virkki 2007:27, 29–31, 34–35.)

Lapsen osallisuuden tulisi näkyä myös lapsen vasussa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005:33) todetaan lapsen voivan osallistua vasunsa laatimiseen ja arviointiin vanhempien ja varhaiskasvattajien ”yhdessä sopimalla tavalla”. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman (2012:6) mukaan lapsen näkemyksiä kuullaan ennen vasukeskustelua ja lapsi voi myös osallistua vanhempien ja varhaiskasvattajien tapaamiseen.

Alasuutari ja Karila havaitsivat tutkimusaineistostaan, viidentoista kunnan lasten vasulomakkeista, että lapsen oma ääni ei saa vasuissa sijaa. Valtaosa tutkituista vasulomakkeista oli laadittu huomioimatta lapsen osallisuutta; lomakkeet eivät ohjanneet varhaiskasvattajia selvittämään lapsen näkemyksiä tämän arjesta päivähoitossa tai muualla. Alasuutarin ja Karilan mukaan lomakkeissa ollaan kiinnostuneita etupäässä lapsen luonteesta, taidoista ja tarpeista. Lapsen kaverisuhteita tarkastellaan lapsen sosiaalisten taitojen näkökulmasta ja perhesuhteita siitä näkökulmasta, miten ne vaikuttavat lapseen. Lomakkeissa ei tarkastella lasta aktiivisena toimijana ja subjektina vaan aikuisten toiminnan kohteena, aikuisten havainnoimana ja tulkitsemana. Lapsi ei siten saa osallisen asemaa varhaiskasvatuksessa ja päivähoitoarjessaan. (Alasuutari & Karila 2009:83–84, 87; ks. Markström & Simonsson 2013:93.) Alasuutarin (2010:149) tutkimuksen mukaan lasta ei ole tapana ottaa mukaan vasukeskusteluun.

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tarkoitukseni on tässä opinnäytetyössä kartoittaa ja kuvailla yhden päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeisiin tehtyjä kirjauksia. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmänä käytän sisällönanalyysia. Tavoitteenani on tuottaa uutta tietoa päiväkodin kehittämistyöhön ja varhaiskasvatussuunnitelmapirosessiin.

Tutkimuskysymykseni olen valinnut yhdessä yhteistyöpäiväkodin johtajan kanssa. Opinnäytetyöni pääkysymys on: Minkälaista tietoa lasten varhaiskasvatussuunnitelmat tuottavat? Alakysymykseni pohjautuvat tarkastelun kohteena olevaan vasulomakkeeseen, ja ne ovat seuraavat:

- 1) Miten lapsen puheenvuoro on kirjattu?
- 2) Miten lapsen vahvuuksia on kuvattu?
- 3) Miten ja minkälaisia päiväkodin ja perheen välisiä sopimuksia vasuihin on kirjattu?
- 4) Miten perhe ja koti näkyvät vasuissa?

Olen rajannut tutkielmani vasulomakkeisiin tehtyjen kirjausten tarkasteluksi. Lapsen vasu laaditaan vasukeskustelun yhteydessä, mutta en käsittele näitä keskusteluja. Myös esimerkiksi se, miten vasuja toteutetaan käytännössä, jää tämän tutkielman ulkopuolelle.

Vantaan kaupungilla on erilaiset vasulomakkeet eri-ikäisille lapsille. Valitsin tutkimuskohteekseni 3–5-vuotiaiden lasten vasut. Päiväkodin pienimpien lasten (1–2-vuotiaiden) sekä esiopetusikäisten lasten vasut rajasin tutkielmani ulkopuolelle, sillä 1–2-vuotiaiden lasten lomakkeissa ei huomioida lapsen omia mielipiteitä ja esiopetusikäisille tehdään LEOPS-suunnitelma (lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma).

7 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni yhteistyöpäiväkodin, tutkimusaineiston ja tutkimusmenetelmät.

7.1 Päiväkodin esittely

Yhteistyöpäiväkotina tässä opinnäytetyössä toimii Vantaalla sijaitseva kunnallinen päiväkotikokouksessa olevassa, anonymiksi jätettävässä, päiväkodissa on viisi lapsiryhmää ja suurin piirtein sata 1–6-vuotiasta lasta. Yksikön vasussa päiväkodin kasvatusilmapiiriä kuvataan hyväksyväksi, lämpimäksi ja lapsen vahvuuksia korostavaksi, ja päiväkodin tavoitteena on muodostaa vanhempien kanssa kasvatusyhteisö, jossa lapset voivat hyvin. Yhteistyöpäiväkodissa jokaiselle lapselle nimetään vastuukasvattaja, jonka kanssa myös vasukeskustelut käydään. Vastuukasvattajuuden lisäksi päiväkodin toiminta perustuu pienryhmätoimintaan sekä yksilölliseen lapsen tuntemukseen, joka syntyy kasvatuskumppanuuden myötä.

Yhteistyöpäiväkodissa vasukeskustelut käydään pääsääntöisesti joka syksy ja tarpeen vaatiessa muulloinkin. Samaa vasulomaketta käytetään useassa vasukeskustelussa, uusia asioita vanhojen jatkoksi kirjatun. Päiväkodin johtajan mukaan vanhemmat eivät täytä vasulomaketta kotonaan, vaan sen täyttävät aina varhaiskasvattajat. Lapsen puheenvuoro kirjataan vasuun vasukeskustelun alussa tai lopussa. Päiväkodissa laaditaan myös jokaiselle lapsiryhmälle oma vasunsa. Ryhmävasu kootaan ryhmään kuuluvien lasten vasujen pohjalta.

7.2 Tutkimusaineisto

Opinnäytetyössäni käytän valmista aineistoa: vantaalaisen päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmia. Päiväkodissa on noin viisikymmentä 3–5-vuotiasta lasta, yhteensä kolmessa eri ryhmässä. Aineistoni sisältää vasuja kaikista näistä ryhmistä. Aineiston laajuudeksi muodostui 29 vasua; otoksen kokoon vaikutti pääasiallisesti lasten vanhemmilta saatujen suostumusten määrä. Aineiston yhteenlaskettu sivumäärä on noin 145. Vasulomakkeeseen kuuluu viisi sivua, mutta aineistossa on myös vasuja, joiden viides sivu on ollut tyhjiillään ja siitä syystä jätetty kopioimatta minulle.

Päiväkodissa vasuista peitettiin lasten nimet, syntymäajat, vanhempien nimet ja mahdolliset allekirjoitukset (joita ei kaikissa vasuissa ollut). Näin ollen en tiedä, onko lapsen vasua ollut laatimassa lapsen isä, äiti vai muu huoltaja. Vasun laatimiseen osallistuneiden varhaiskasvat-
tajien allekirjoituksia ei peitetty. Suurin osa vasuista on kirjattu käsin, osa tietokoneella. Erilaisten käsialojen ja allekirjoitusten perusteella voi havaita, että aineistoni vasuja on ollut laatimassa 6–7 kasvattajaa. Kaikissa aineistoni lomakkeissa on vain yhden vasukeskustelun kirjaukset (vrt. 7.1), mikä johtuu siitä, että lapsen vasu on edellisellä kerralla kirjattu 1–2-
vuotiaiden lasten vasulomakkeeseen tai että lapsi on vasta ensimmäistä vuottaan tässä päivä-
kodissa. Yhteen vasuun on merkitty, että se on laadittu kotikäynnin yhteydessä.

Vantaan kaupungin 3–5-vuotiaiden lasten vasulomakepohja on viisisivuinen (ks. liite). Lomak-
keen etusivulla on tilaa lapsen puheenvuorolle, jota varten lomakkeessa on kysymyksiä, joita
puheenvuoron kirjaaja voi esittää lapselle (ks. taulukko 1). Lapsen puheenvuoron jälkeen
lomakkeessa on kahdeksan aihepiiriä, jotka on otsikoitu seuraavasti: 1) Lapsen hyvinvointi ja
päivittäiset toiminnot, 2) Tunne-elämän kehitys ja sosiaalinen vuorovaikutus, 3) Kielellinen
vuorovaikutus, 4) Leikkiminen, 5) Motoriikka, 6) Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen,
7) Eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen kasvatus ja 8) Oman kulttuurin tukeminen. Kuu-
dessa ensimmäisessä aihepiirissä on kaksi vastauslaatikkoa, joista toisen yläreunassa lukee
"Lapsen vahvuudet" ja toisessa "Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päi-
vähoidossa? Perheen ja päivähoidon sovitut toimintatavat". Kahdessa viimeisessä aihepiirissä
on vain yksi vastauslaatikko, jossa lukee "Perheen ja päivähoidon sovitut toimintatavat".
Jokaisen aihepiirin otsikon alla on lueteltu aihepiiriin liittyviä asioita, joita nimitän apukysy-
myksiksi (ks. taulukko 1). Lopuksi lomakkeessa on varattu tilaa vanhempien ja varhaiskasvat-
tajien yhteydenpitotavoille, joita tässä tutkielmassa ei käsitellä.

7.3 Tutkimusmenetelmät

Laadullisessa tutkimuksessa ollaan tavallisimmin tekemisissä kielellisten ilmausten kanssa.
Kieltä käytetään todellisuuden kuvaamiseen, mutta kieli ei kuitenkaan heijasta todellisuutta
neutraalisti. Kuvaillessaan jotain teksti muodostaa yhden version asioista. Kieli on sekä sosi-
aalisen todellisuuden tuote että sen tuottaja – osa tutkimuskohdettaan, sosiaalista todelli-
suutta. (Eskola & Suoranta 2003:64, 138, 142; Härmäläinen 1987:6.)

Tässä opinnäytetyössä käytän tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysia. Ehdotus käytettävästä
menetelmästä sisältyi opinnäytetyön aiheeseen; opinnäytetöiden hankeinfo-tilaisuudessa
aiheeksi tarjottiin "varhaiskasvatussuunnitelmien sisällönanalyysia". Sisällönanalyysi on
tulkintaan ja päättelyyn perustuvaa tekstianalyysia. Menetelmällä etsitään tekstin merkityk-
siä, pyritään lisäämään aineiston informaatioarvoa ja luomaan tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja

selkeä sanallinen kuvaus ja samalla käsitteellinen näkemys. (Tuomi & Sarajärvi 2009:103–104, 112; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014:139; ks. Eskola & Suoranta 2000:149–150.)

Aluksi aineisto käydään läpi järjestelmällisesti ja poimitaan siitä omiin tutkimuskysymyksiin liittyvä sisältö. Aineisto siis pelkistetään eli tiivistetään tai pilkotaan osiin. Mitään olennaista ei luonnollisesti saa jättää pois. Tässä tutkielmassa aineiston koko sisältö, lomakkeen viimeistä yhteydenpitotavat-kohtaa lukuun ottamatta, on olennaista. Seuraavaksi sisältö, joka tässä vaiheessa on vielä hajanainen, koodataan erilaisten aihepiirien mukaisesti, esimerkiksi merkitsemällä jollain tavalla yhteen kuuluvat asiat samalla värillä. Koodauksen pohjalta aineisto voidaan järjestää ryhmiin, minkä jälkeen on mahdollista vertailla tiettyjen asioiden esiintymistä aineistossa. (Alasuutari 2011:40; Tuomi & Sarajärvi 2009:92–93, 108–110; Eskola & Suoranta 2000:150–159; Hämäläinen 1987:33–34.)

Aloitin aineistoni käsittelyn selailemalla vasulomakkeet läpi saadakseni niistä yleiskäsityksen. Erotin eri käsi-aloin kirjatut vasut ja järjestin ne peräkkäin. Samalla numeroin vasut, koska halusin niiden pysyvän järjestyksessä. Tehtyäni huomion, että monessa vasussa on tyhjiä vastauslaatikoita, selasin vasut läpi toistamiseen ja laskin tyhjien vastauslaatikoiden määrät, jokaisen aihepiirin osalta erikseen. Sitten luin vasut läpi uudestaan ja uudestaan kiinnittäen huomiota kirjausten eroihin ja samankaltaisuuksiin.

Seuraavaksi kirjoitin vasulomakkeiden kirjaukset sanasta sanaan (joitakin lyhennyksiä käyttäen) kahteen taulukkoon: Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoiden sisällöt omaansa ja Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat -vastauslaatikoiden sisällöt omaansa. Siten sain nämä kirjatut vasut mahtumaan alle kymmeneen sivuun (5 sivua vahvuuksia, 4 sivua toimintatapoja), jolloin ne olivat helpommin käsiteltävissä ja vertailtavissa, sen sijaan että olisin jatkuvasti selannut 29:ää lomaketta, joiden yhteenlaskettu sivumäärä oli noin 145. Lomakkeiden etusivuilla olevien Lapsen puheenvuoro -kirjausten ajattelin olevan hallittavissa sellaisinaan, ilman taulukointia, mutta myöhemmin totesin taulukoinnin olevan avuksi myös näiden puheenvuorojen kokonaiskuvan muodostamisessa. En tiivistänyt aineistoani, koska kirjatut vasut eivät olleet liian pitkiä, mutta pilkoin vastauslaatikoiden sisältöjä osiin, tiettyä aihetta käsitteleviin asiakokonaisuuksiin. Nämä kokonaisuudet vaihtelivat laajuudeltaan yhdestä sanasta muutamaan lauseeseen. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009:110.) Merkitsin samaa aihetta käsittelevät asiakokonaisuudet samalla värillä, eli koodasin aineistoni, ja erottelin eri värein koodaamani asiat eri taulukoihin.

Sisällönanalyysissa aineiston voi jakaa ryhmiin esimerkiksi luokittelemalla ja/tai teemoittelemalla. Luokittelussa aineisto järjestetään jakamalla se luokkiin, minkä jälkeen voidaan myös laskea, kuinka monta kertaa kukin luokka esiintyy aineistossa. Näin teen tässäkin tutkielmassa, eli sovellan laadulliseen aineistooni myös määrällistä analyysia. Toisinaan jo sillä voidaan

saavuttaa ”puhuttelevia tutkimustuloksia”. Teemoittelu on luokittelun kaltaista mutta painotuen siihen, mitä kustakin teemasta on *sanottu*; lukumäärillä ei välttämättä ole merkitystä. Sisällönanalyysin keinoin järjestetty aineisto ei sellaisenaan ole tutkimuksen tulos, vaan analysoidusta aineistosta tulee tehdä johtopäätökset. (Eskola & Suoranta 2000:164–167, 173–180; Tuomi & Sarajärvi 2009:93, 103, 107, 110, 120; Ojasalo ym. 2014:142–144; ks. Alasuutari 2011:53.)

Eniten aikaa käytin vahvuuksien pohtimiseen. Kielitoimiston sanakirjassa (2014) vahvuus määritellään ’vahvaksi puoleksi’, ja vahvuusalue on ala tai alue, joka hallitaan tai jossa ollaan vahvoja tai josta on runsaasti tietoa, pätevyyttä tai kokemusta. Vahvuus lienee lähes poikkeuksetta myönteinen asia, mutta myönteinen ominaisuus ei kuitenkaan ole sama asia kuin vahvuus. Kun on jossain hyvä tai taitava, kyseisen osaamisen voitaneen usein todeta olevan henkilön vahvuus. Mutta hyvyyttä ja taitavuuttakaan ei voida yksioikoisesti yhdistää (myönteisiin) vahvuuksiin, esimerkkeinä ”hyvä valehtelija” tai ”taitava varas”. Vahvuudet ovat usein mielipidekysymyksiä ja ne voivat olla myös tilannesidonnaisia.

Aineistostani ilmeni heti, että Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoihin on kirjattu paljon muuta kuin vahvuuksiksi tulkittavissa olevia asioita. Vahvuuksien poimiminen aineistosta osoitautui jokseenkin mahdottomaksi. Lopulta tulin siihen tulokseen, ettei ehkä olekaan minun asiani päättää, mitkä asiat aineistossani on tarkoitettu vahvuuksia kuvaileviksi, vaan voin ottaa lähtökohdakseni sen yksinkertaisen ja luontevan oletuksen, että Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoiden kirjaukset kuvailevat lapsen vahvuuksia. Päätin, että tarkastelen, mitä kaikkea vahvuudet-laatikoihin on kirjattu, arvioimatta (ainakaan aluksi) sitä, ovatko ne vahvuuksia. Tällä tavoin esille pääsevät myös ne asiat, jotka eivät ole vahvuuksia, ja saan aikaan tuloksen, joka ilmentää kattavammin kokonaiskuvaa. Pysin nostamaan esiin myös mahdollisia vahvuuksia, mutta en kaikenkattavasti. Lopuksi peilaan analyysini tuloksia teoriataustaan ja teen johtopäätökset.

8 Analyysin tulokset

Tässä luvussa esittelen sisällönanalyysini tulokset. Jaan ne tutkimuskysymyksiini mukaisesti neljään alalukuun: lapsen puheenvuoroon, vahvuudet-vastauslaatikoiden sisältöön, perheen ja päivähoiton sopimiin toimintatapoihin ja perheen näkyvyyteen vasuissa. Tulosten esittelyssä viittaatan usein tarkasteluni kohteena olevan vasulomakkeen aihepiireihin ja apukysymyksiin, joten esitän ne aluksi seuraavaan taulukkoon koottuna.

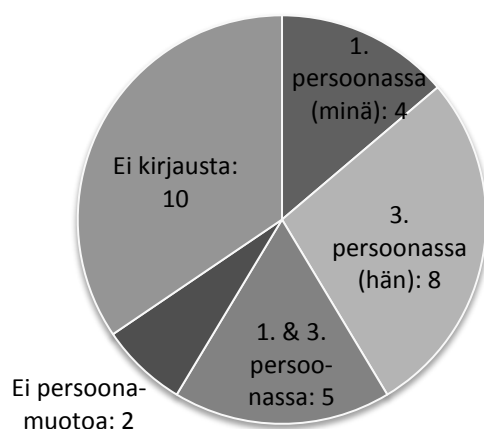
Aihepiiri	Apukysymykset
Lapsen puheenvuoro	Tuletko mielelläsi päivähoidoon? Onko sinulla kavereita päivähoitossa? Mitä teet mieluiten päivähoitossa? Mistä et pidä? Pelottaako sinua jokin asia päivähoitossa? Mitä asioita jo osaat? Mitä haluaisit oppia päivähoitossa? Oletko mukana suunnittelemassa päivähoitopaikan toimintaa, ryhmän toimintaa / omaa toimintaasi?
Lapsen hyvinvointi ja päivittäiset toiminnot	Ruokailu, lepo, terveys, hygienia, pukeutuminen, ulkoilu, wc-toiminnot, päivärytmin omaksuminen, aistitoiminnot ja hahmotus, lapselle tärkeät henkilöt.
Tunne-elämän kehitys ja sosiaalinen vuorovaikutus	Tunteiden ilmaiseminen, nimeäminen ja hallinta, onnistumisen ja pettymyksen kokeminen, käyttäytyminen ristiriitatilanteissa, pelot, lapsen käsitys itsestään, yhteistyötaidot ja empatiakyky, itseilmaisu ja luovuus.
Kielellinen vuorovaikutus	Sanat ja puheen tuottaminen, puheen ymmärtäminen, vastavuoroisuus, kommunikointitavat, sanaton viestintä, sana- ja käsitevarasto, looginen ajattelu ja päättelytaidot, ajattelun haastaminen, kielellinen tietoisuus, kuunteleminen ja keskittyminen, muisti, tutkiminen, lapselle lukeminen, lorut ja laulut, sadut, median merkitys, äidinkielen kehityksen tukeminen, suomen kielen kehityksen tukeminen.
Leikkiminen	Leikin aiheet, mielikuviutus, monipuolisuus, leikin rakenne, leikkikaverit, vuorovaikutus leikissä, tunteiden näkyminen leikissä, onko lapsella riittävästi aikaa leikkeihin, aikuisen osallistuminen leikkeihin.
Motoriikka	Monipuolisuus liikunnassa, perusliikuntataidot, kehonosien hahmotus, nimeäminen ja toiminta, kehonpuolien yhteistyö, tilan ja suuntien hahmottaminen, kädentaidot, silmän ja käden yhteistyö, minkälaisesta liikkumisesta lapsi pitää, riittävän päivittäisen liikkumisen toteuttaminen.
Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen	Mielenkiinnon kohteet (musiikki, kuvataide...), luovuus, itseilmaisu.
Eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen kasv.	Eettinen kasvatus, perheen arvot, oikean ja väärän merkitys. Lapsen uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttaminen. Miten lapsen sukupuoli otetaan huomioon kasvatuksessa?
Oman kulttuurin tukeminen	Miten perheessä toteutetaan oman kulttuurin säilymistä? Miten päivähoito tukee lapsen omaa kulttuuria?

Taulukko 1: Vasulomakkeen aihepiirit ja apukysymykset.

Tulosten yhteydessä esitän autenttisia esimerkkejä aineistosta. Lainaukset on valittu siten, että ne ilmentäisivät mahdollisimman hyvin kirjausten koko kirjoa. Lainauksissa lapsen nimi on korvattu X-merkillä.

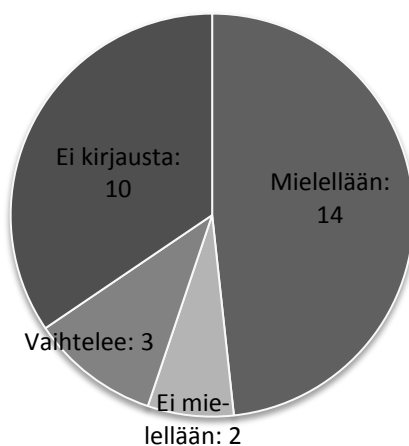
8.1 Lapsen puheenvuoro

Lapsen puheenvuoro on kirjattu kahteen kolmasosaan vasuista. Kaksi lasta on vastannut kaikkiin lomakkeen kysymyksiin (ks. taulukko 1). Neljään vasuun lapsen puheenvuoro on kirjattu yksikön 1. persoonassa eli minä-muodossa, kahdeksassa vasussa on käytetty yksikön 3. persoonaa, viidessä vasussa sekä yksikön 1. että 3. persoonaa, ja kahdessa vasussa vastaukset on muotoiltu ilman persoonapronomineja. Vastausten suhteellinen osuus ilmenee seuraavasta kuviosta.

Kuvio 2: Lapsen puheenvuoron kirjaaminen vasulomakkeeseen.

Lapsen puheenvuoron ensimmäiseen kysymykseen – Tuletko mielelläsi päivähoidon? – ovat vastanneet kaikki ne 19 lasta, joiden puheenvuoro on kirjattu (ks. kuvio 3). Mielellään hoitoon kertoo tulevansa näistä lapsista suurin osa: 14 lasta. Kaksi lasta ei omien sanojensa mukaan tule mielellään hoitoon, ja kolme lasta tulee mielellään välillä, päivästä riippuen.

Kuvio 3: Vastaukset kysymykseen "Tuletko mielelläsi päivähoidon?"

Kysymykseen, mitä teet mieluiten päivähoitossa, lapset ovat vastanneet kertomalla leikeistä, joista tykkäävät. Yhteen vasuun on lisäksi kirjattu: "Nukkuu hyvin, päivähoitossa myös päiväunet." Kaksi lasta on kertonut, ettei pidä kiusaamisesta tai lyömisestä, ja kahden lapsen mielestä päiväkodissa ei ole mitään, mistä ei pitäisi. Yhteen vasuun on kirjattu: "Ei pidä leikeistä, joissa ei ole selkeitä sääntöjä. Tykkää hippaleikeistä." Yksi lapsi on todennut päiväkodin pelottavan, koska se on hänelle uusi paikka. Muuten lapset eivät ole puheenvuoroissaan nimenneet pelottavia asioita päiväkodista. Kaksi lasta on kertonut, mitä haluaisi oppia päivähoitossa. Toinen haluaa oppia kiltiksi ja toinen parkouria. Kysymykseen, mitä asioita jo osaat, lapset ovat vastanneet monipuolisesti:

Osaan rapukävelyä tehdä kuperkeikkoja.

Juosta ja leikkiä.

Osa hoitaa pikkuvauvaa, palapeleissä hyvä.

Osaan huolehtia esim. käsienpesusta.

Neljä lasta on vastannut kysymykseen, onko hän mukana suunnittelemassa päivähoitopaikan toimintaa, ryhmän toimintaa tai omaa toimintaansa. Kaksi heistä on ilmaissut olevansa jollain tavalla mukana toiminnan suunnittelussa. Muissa vasuissa ei ole kommentoitu lainkaan toiminnan suunnitteluun osallistumista. Vastaukset ovat kokonaisuudessaan seuraavanlaiset:

Saan päättää leikin valinnasta.

Joo.

En saa.

Hymyilee, ei osaa vastata. Jutellaan vähän yhdessä, mistä asioista voi itse päättää.

Yhdessä lapsen puheenvuorossa on kuvailtu lapsen sanomisten sijasta ja lisäksi sanatonta viestintää:

X nyökkää. / X hymyilee. / X nyökkäilee tyytyväisenä.

8.2 Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoiden sisältö

Tarkastelemassani vasulomakkeessa on kuusi vastauslaatikkoa lapsen vahvuuksien kirjaamista varten. Näiden vastauslaatikoiden yläpuolella luetellaan apukysymyksiä (ks. taulukko 1). Aineistoni kaikkiin Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoihin on kirjattu jotain. Tyypillisesti näihin laatikoihin on kirjattu vastauksia apukysymyksiin.

Koska vastauslaatikon otsikko on Lapsen vahvuudet, tarkastelin ilmauksia, joilla viitataan lapsen olevan hyvä jossain. Tällaisia ilmauksia on aineistossani yhteensä 158. Useimmiten näissä ilmauksissa on käytetty sanaa hyvä, mutta myös sanoja taitava, hyvin, taitavasti ja hienosti. Huomioin myös sanat lahjakas, laaja, vahva, sujuvaa, selkeä, selkeästi ja ketterästi, koska ne konteksteissaan viittaavat lapsen olevan hyvä jossain ja ne voisi korvata sanoilla hyvä tai hyvin. Toisiin vasuihin näitä myönteisiä ilmauksia on kirjattu runsaasti, toisiin hyvin vähän.

Hyvä rytmitaju.

Taitava muistipeleissä.

Tykkää rakentaa ja hyvä piirtämään.

On todella taitava heittämään palloa ja ottamaan pallon kiinni.

Hyvä hajuaisti ja muutenkin aistitoiminnot ok.

Muistaa hyvin laulujen sanat ja sävelen.

Lahjakas ja hyvät motoriset taidot.

On omaksunut päivärytmin hienosti.

Sana- ja käsitevarasto on laaja.

Leikissä vahvaa vuorovaikutusta.

Selkeä käsitys itsestään ja taidoistaan.

Karkeamotoriikka sujuvaa, kiipeilee, pyöräilee.

Liikkuu ketterästi metsässä.

Lomakkeen apukysymyksissä ei kysytä, mitä lapsi osaa tehdä itse, mutta aineistossani kerrotaan yhteensä 60 kertaa lapsen osaavan tehdä jotain itse, itsenäisesti tai omatoimisesti. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta itsenäisestä suoriutumisesta kertovat kirjaukset ovat Lapsen hyvinvointi ja päivittäiset toiminnot -aihepiirin vahvuudet-laatikoissa.

Hakee ruoan itse.

Syö kaikkea, itse.

WC-käynnit hoitaa itsenäisesti.

Pukee itse ja haluaa päättää itse, mitä laittaa päälleen.

Riisuu ja pukeutuu omatoimisesti, pienet avut hanskoissa ja lahkeissa.

Ulkoilee mielellään ja löytää itse tekemistä ja kavereita.

Solmii itse kontakteja toisiin lapsiin ja hyväksyy kaikki lapset leikkiin.

Adjektiivien hyvä, taitava, lahjakas ja omatoiminen lisäksi lasta itseään kuvataan jollain adjektiivilla yhteensä 49 kertaa. Näiden adjektiivien voidaan todeta olevan pääosin myönteisiä. Vähemmän myönteisiksi voi tulkita adjektiivit levoton, uhmakas ja varautuva, jotka kukin esiintyvät aineistossa kerran. Adjektiivi empatiakykyinen/empaattinen esiintyy aineistossa kuusi kertaa, adjektiivit iloinen ja reipas viisi kertaa kumpikin. Adjektiivi perusterve/terve

esiintyy neljä kertaa, kuten myös innokas ja sosiaalinen. Kaikkiruokainen, syömiseen viitaten, esiintyy kolme kertaa, ja lisäksi aineistossa on yksi "leikin suhteen kaikkiruokainen". Adjektiivit avoin, myönteinen, tyytyväinen, vuorovaikutustaitoinen ja yritteliäs esiintyvät kukin kaksi kertaa.

Empatiakykyinen (lohduttaa muita, kertoo jos joku kiusaa toisia, huolehtii pienistä jne.).

X on iloinen ja myönteinen.

X on reipas, yritteliäs ja iloinen.

Hän on sosiaalinen ja tykkää keskustella.

Vuorovaikutustaitoinen ja avoin lapsi, joka ottaa kontaktia sekä lapsiin että aikuisiin puhumalla.

Kiinnostusta kuvataan aineistossani sanoilla pitää, tykkää, rakastaa, nauttii, kiinnostaa, on kiinnostunut/motivoitunut/innostunut/innokas, innokkaasti, mielellään ja mieluisa. Tällaisia ilmauksia on yhteensä 112, epätasaisesti vasuihin jakautuen.

Tykkää paijaamisesta.

Tykkää kovasti lauluista ja myös loruista.

Pitää myös arkipuuhaelusta ja auttaa mielellään kotitöissä.

Pyöräilystä tykkää ja pallon heittäystä/potkimisesta.

Nauttii kiipeilystä ja renkaissa roikkumisesta.

Liikkuu mielellään ja rakastaa tanssimista.

Numerot ja kirjaimet kiinnostavat.

On innostunut rumpujen soitosta.

Maalaa mielellään esim. vesiväreillä.

Lapsen hyvinvointi ja päivittäiset toiminnot -aihepiirin käsitellyin asia on ruokailu, josta on kirjauksia yhteensä 24 vasussa (83 %). Tavallista on kuvata, että lapsi syö hyvin ja/tai monipuolisesti, tällaisia kirjauksia on 16 vasussa (55 %). Joissakin vasuissa on mainittu, mistä ruuasta lapsi pitää tai ei pidä. WC-toiminnoista on mainintoja 20 vasussa (69 %). Viidessä vasussa, jotka kaikki ovat saman kasvattajan kirjaamia, ruokailua tai wc-käyntejä ei ole käsitelty erikseen, vaan vasuihin on kirjattu kokoavasti, että "omatoiminen päivittäisissä toiminnoissa" tai "päivittäiset taidot onnistuvat".

Syö vaihtelevasti, kalasta ei tykkää.

Syö hyvin, edelleen tykkää piimä, rahka, jogurtti, juusto.

Syö mielellään sormillaan.

Maistaa useimmiten rohkeasti ruokia. Valikoiva ruokien suhteen.

Käyttää vaippaa, käy potalla.

Käy pöntöllä itse, pyyhkii pissan itse, aikuinen auttaa pyyhkimään kakan.

Käy potalla, pissalla, oppinut kuivaksi syksyllä. Joskus harvoin käy vahinko ja pissat tulee housuun.

Lepoon liittyviä kirjauksia on 21 vasussa (72 %). Useimmiten on kerrottu, nukkuuko lapsi päiväunia. Omaksutusta päivärytmistä on maininta 16 vasussa (55 %). Kirjauksia lapsen terveydestä esiintyy kahdeksassa vasussa (28 %), joista seitsemän on saman kasvattajan kirjaamia, eikä terveydessä ole yhtä korvatulehdusta lukuun ottamatta mitään erityistä. Pukeutumisesta on kuvauksia 19 vasussa (66 %). Lapset osaavat pukeutua ja riisuutua vaihtelevasti. Ulkoilusta on kerrottu yhdeksässä vasussa (31 %). Apukysymysten ulkopuolelta neljässä vasussa (14 %) on kerrottu siirtymätilanteista.

Päiväunille menee mielellään.

Nukkuu 1–1,5 h päiväunet pk:ssa.

Nukkuu päiväunet, välillä hankalaa rauhoittua levolle.

On omaksunut päivärytmin hyvin.

Syksyllä korvatulehdus, muutoin yleensä terve.

Pukeutuu itse, jos haluaa.

Pukeutuu itse, ohjataan vaatevalinnoissa (sään mukaan).

Osa pukea itse, harjoittelee kuitenkin keskittymään omaan pukemiseen, usein kaverin kanssa juoksentelu on hausempaa.

Ulkoillaan sopivasti.

Kuvat auttavat siirryttäessä tekemisestä toiseen.

Siirtyminen tilanteesta toiseen sujuu hyvin aikuisen valvonnassa ja ohjauksessa.

Tunne-elämän kehitys ja sosiaalinen vuorovaikutus -aihepiirissä on ollut tavallista kirjata, että lapsi ilmaisee/näyttää tunteitaan. Tällaisia kuvauksia on 26 vasussa (90 %). Yhdessäkään vasussa ei lue, että lapsi ei näyttäisi tunteitaan.

Näyttää tunteensa mm. täriseväällä. Kun haluaa jotain, niin alkaa itkemään.

Kun X:a itkettää jokin asia, hän saattaa sanoa: "Mua harmittaa".

Hakee lohdutusta tarvittaessa. Ei ikävöi.

Sanoo usein, että johonkin sattuu.

Tulee monta kertaa päivässä iloisesti halaamaan aikuista ja haluaa myös parasta kaveria.

Onnistuessaan sanoo mielellään jess, jess.

Pettymyksissä hän ilmaisee tunteita vahvasti, suuttumalla, itkemällä, joskus lyömällä.

Yhteistyötaidoista ja ryhmässä toimimisesta on monipuolisia kirjauksia. Ristiriitatilanteita kuvataan 11 vasussa (38 %).

Tulee toimeen ryhmän kaikkien lasten ja aikuisten kanssa.
 Ryhmään on tullut uusi 3-v tyttö, jota X auttaa ja jonka ottaa erityisesti huomioon.
 Auttaa kaveria.
 Osaa pitää puolensa.
 Ristiriitatilanteissa alkaa itkemään.
 Ristiriitatilanteissa keskustelee ja sovittelee enemmän kuin lyö.
 Ristiriitatilanteissa pyytää aikuista apuun.
 Päiväkodissa ei ole ollut ristiriitatilanteita tähän mennessä.

Kielellinen vuorovaikutus -aihepiirissä jokaiseen 29 vasuun on kirjattu jotain lapsen puheen tuottamisesta. Sana- ja käsitevarastoon liittyviä kirjauksia on 11 vasussa (38 %). Puheen ymmärtämistä kuvataan 20 vasussa (69 %), tyypillisesti lapsi ymmärtää puhetta hyvin. Jos lapsi osaa noudattaa ohjetta, hänen voitaneen tulkita ymmärtävän puhetta, vaikka sitä ei todeta erikseen. Yhden vasun vahvuudet-vastauslaatikon sisältö tämän aihepiirin kohdalla kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti: "Puhe tullut myöhemmin."

Puhuu hyvin ja paljon, kertoo pitkiä tarinoita.
 Puhe selvää ja kotona puhuu paljon.
 Puhuu paljon, mutta on vielä vähän epäselvää.
 Sanavarasto on laaja; sen verran että osaa keskustella erilaisista teemoista.
 [Äidinkieltään] puhuessa korvaa sanoja suomenkielisillä sanoilla.
 Osaa päävärit, osaa nimetä eläimiä, hedelmiä.
 Ymmärtää pidemmät ohjeet.
 Ymmärtää luetun ja jaksaa kuunnella.
 Puheen ymmärtäminen äidinkielellä hyvää. Suomea ymmärtää jonkin verran.
 Kuunteleminen ja ohjauksen noudattaminen onnistuu hyvin pienryhmissä.

Keskittymistä on kuvattu 24 vasussa (83 %) ja kuuntelemista 20 vasussa (69 %). Suurin osa lapsista osaa kuunnella ja keskittyä, mutta eivät kaikki. Kuunteleminen ja keskittyminen on liitetty useissa vasuissa satuhetkiin. Seitsemässä vasussa (24 %) kerrotaan lapselle luettavan (kotona). Lapsen muistista on maininta 12 vasussa (41 %), sen ei viitata kertaakaan poikkeavan normaalista.

Kuuntelee tarkkaavaisesti ja keskittyneesti.
 Kuuntelemisessa ja keskittymisessä varaa parantaa.

Jaksaa keskittyä lautapeleihin aikuisen ja muutaman lapsen kanssa.
 Pk:ssa jaksaa keskittyä ja kuunnella hienosti toimintatuokiolla.
 Satuja ei jaksaa vielä kuunnella mutta katselee mielellään kirjoista kuvia.
 Luetaan paljon suomenkielisiä lastenkirjoja.
 Normaali muisti.

Leikkiminen-aihepiirissä on kirjauksia leikkiin liittyvästä vuorovaikutuksesta 14 vasussa (48 %). Moneen vasuun on kirjattu myös lapsen leikkikavereita. Muutamassa vasussa kerrotaan lapsen olevan kaveri kaikkien lasten kanssa. Yhteen vasuun on kirjattu, että lapsella ei ole tällä hetkellä leikkikavereita. Omassa puheenvuorossaan kyseinen lapsi on kertonut saman: "Ei ole kavereita." Toisella lapsella puolestaan ei ole kodin lähellä kavereita. Seitsemässä vasussa (24 %) on maininta aikuisen osallistumisesta lapsen leikkeihin.

Toimii vastavuoroisesti leikissä ja pääsee yleensä mukaan leikkeihin.
 Vuorovaikutus riippuu siitä, kenen kanssa leikkii.
 Johtaa ja on johdatettavana.
 Saa helposti kavereita.
 Leikkii usein toisten samanikäisten kanssa.
 Leikkii pääasiassa tyttöjen kanssa.
 Hyväksyy leikkeihin sekä tytöt että pojat, pienet ja isot.
 Joskus aikuinen osallistuu mm. legoleikkeihin.
 Ryhmäleikkikin sujuu hyvin, mutta päättyy usein riehuntaan, jos aikuinen poistuu paikalta.

Lapsen leikin aiheita on kirjattu 26 vasuun (90 %), ja muissa vasuissa todetaan, että lapsen leikit ovat monipuoliset. Leikin rakennetta (alku—kesto—lopetus) kuvataan 15 vasussa (52 %), yleensä leikin kestoa. 18 vasussa (62 %) on kirjaus mielikuvituksesta, jota kaikissa tapauksissa on. 11 vasuun (38 %) on kirjattu lyhyesti lapsen tunteiden näkyvän leikissä ("Tunteet näkyvät leikeissä"). Kysymykseen, onko lapsella riittävästi aikaa leikkeihin, on vastattu seitsemässä vasussa (24 %), jotka kaikki ovat saman kasvattajan kirjaamia; kaikilla on riittävästi aikaa.

Pystyy aloittamaan leikin, leikkimään sitä jonkin aikaa (n. 10–15 min), lopettaa kun kyllästyy ja vaihtaa leikkiä.
 Leikit ei ole pitkäkestoisia.
 Erityisesti leikkiessään yksin, leikit pitkäkestoisia.
 Leikkien pituudet vaihtelevat ja on hyvä leikkijä.
 Hyvä mielikuvitus.
 Kotona näkyy mielikuvitus leikeissä (omalla kielellä kertoo tarinaa) sekä tunteet.

Motoriikka-aihepiirissä kuvataan sekä karkeamotoriikkaa (perusliikuntataidot) että hienomotoriikkaa, kuten piirtämistä ja leikkaamista. Kädentaitoihin liittyviä kirjauksia on melkein kaikissa (90 %) vasuissa. Kädentaitoihin liittyy muun muassa kynäote. Sitä ei ole erikseen mainittu apukysymyksissä, mutta kynäotteesta on kirjaus neljässä vasussa. Kehonosien hahmotuksesta, niiden nimeämisestä ja/tai kehonpuolien yhteistyöstä on kirjauksia 14 vasussa (48 %). 25 vasussa (86 %) kerrotaan, minkälaisesta liikunnasta lapsi pitää, ja kahdessa vasussa kerrotaan, mitä lapsi ei (aihepiiriin liittyen) tee mielellään; molemmissa on kyse piirtämisestä.

Hyvät kädentaidot.

Piirtelee pääjalkaisia.

Hapsuttaa paperia apusaksilla.

Leikkaa ja rakentelee taitavasti. Kiinnostunut värittämisestä.

Kätisyys vakiintunut (oikeakätinen) ja kynäote oikea.

Hyvä kehonpuolien yhteistyö.

Kehon keskiviivan ylitys onnistuu ja kävelee/liikkuu rytmin mukaan. Hahmottaa ja tunnistaa kehonosia, nimeäminen sujuu hyvin.

Tapaturma-alttius vähentynyt.

Taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisemiseen liittyvät kirjaukset ovat lyhimpiä verrattuna muihin vahvuudet-laatikoihin. Myös apukysymyksiä on vähiten: "Lapsen mielenkiinnon kohteet (musiikki, kuvataide...)", "Luovuus" ja "Itseilmaisuu". Tavallisinta on kertoa, mistä lapsi pitää. Edeltävässä Motoriikka-aihepiirissä on kuvattu osin samoja asioita.

On luovuutta.

Osallistuu erittäin mielellään kaikkeen. Luovuutta ja itseilmaisua tukevaan toimintaan.

Tykkää roolileikeistä.

Tykkää laulamista ja soittamisesta, piirtää mielellään, maalaa, muovailee.

Värityskirja kotona.

Rakastaa musiikin mukaan liikkumista, tanssimista, koko keho mukana toiminnassa. Innokas ilmaisemaan itseään keholla ja puheella.

Kuvataide mieluisampaa.

Lapsen kehityksestä on kaikki aihepiirit huomioon ottaen yhteensä 19 kuvausta. Ne kaikki on kirjattu yhteensä kahdeksaan vasuun (28 %). Niin ikään ikätasoisuus on mainittu 19 kertaa.

Maistelee selvästi rohkeammin ruokia kuin syksyllä.

Oppinut hallitsemaan tunteitaan vähän paremmin.

Ristiriitatilanteissa tönimistä tai lyömistä ei enää ole ollut.

Leikkitaidot ovat kehittyneet paljon vuoden aikana.

On rohkaistunut paljon. Uskaltaa yrittää ja harjoitella, jos ei vielä jotain asiaa osaa. Aikaisemmin ei halunnut edes yrittää, jos ei ollut varma osaamisestaan.

Puheterapeutin mukaan sanavarasto on ikätasoa alempi, mutta kevääseen nähden tilanne on parantunut huomattavasti.

Käyttää ruokailuvälineitä ikätasoisesti.

Motorisesti hyvin kehittynyt; juoksee, kiipeilee ikätasoisesti.

Nopeasti-sana esiintyy kuudessa vasussa (21 %). Neljä kertaa se liittyy nukahtamiseen ja kaksi kertaa pettymyksistä yli pääsemiseen.

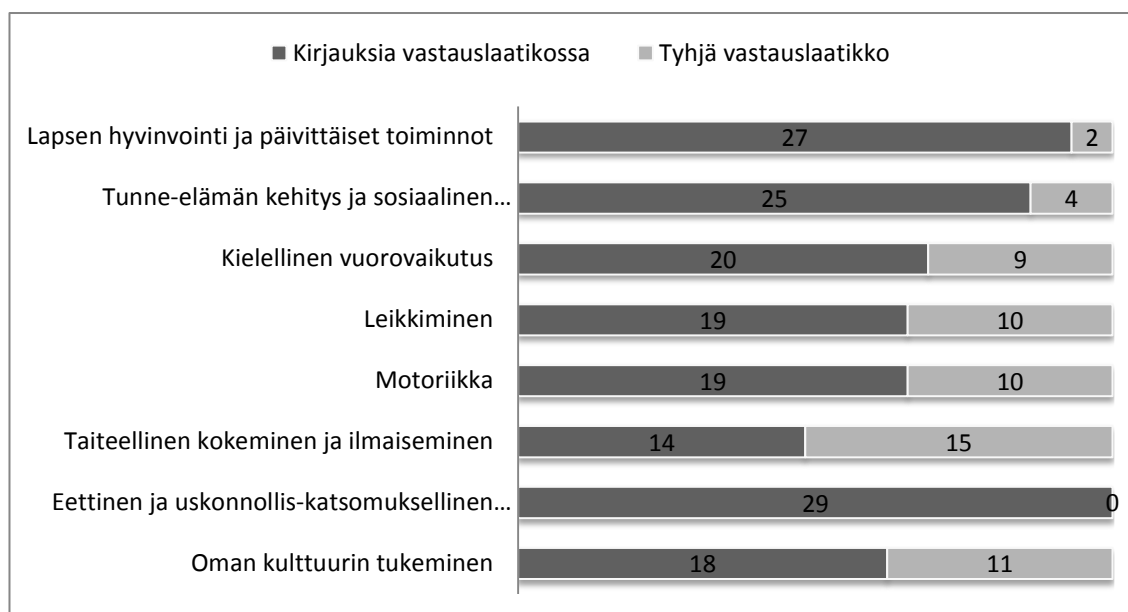
Nukahtaa nopeasti tyttönukke kainalossa.

Pääsee melko nopeasti yli pettymyksistä.

Huomionarvoista on, että tämän luvun kaikki esimerkit olivat poimintoja Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoista.

8.3 Perheen ja päiväkodin sovitut toimintatavat

Tarkastelin, minkälaisia päiväkodin ja perheen välisiä sopimuksia toimintatavoista aineistosani on ja miten niitä on kirjattu. Vähän yli neljännes toimintatapojen kirjaamiseen tarkoitettuista vastauslaatikoista on tyhjillään. Seuraavasta kuviosta ilmenee, kuinka paljon vasuissa on täytettyjä ja tyhjiä vastauslaatikoita aihepiireittäin tarkasteltuna.

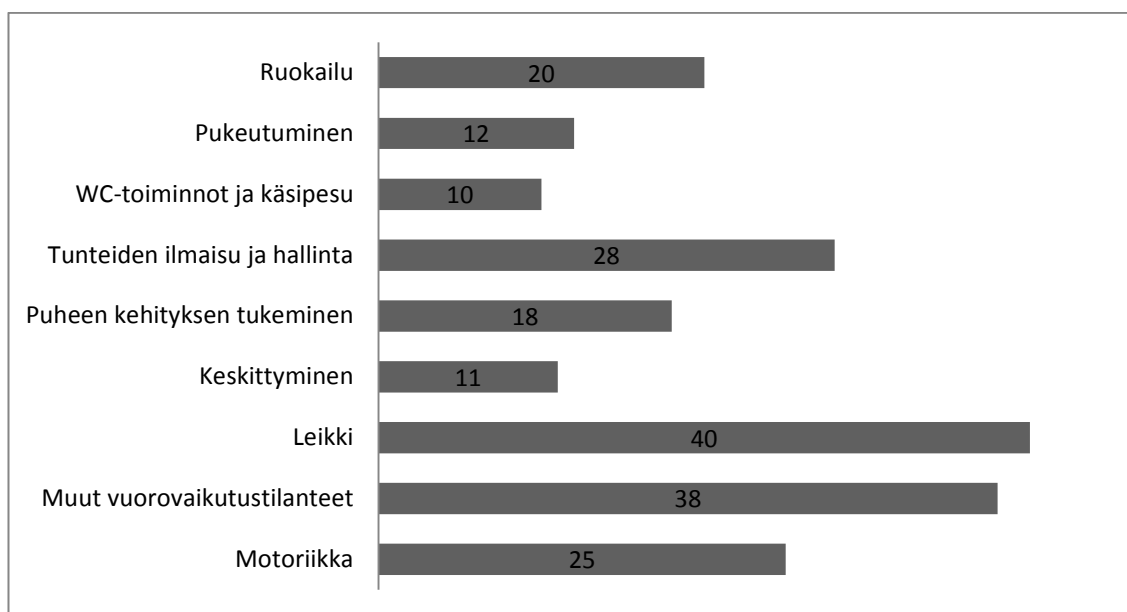

Kuvio 4: Tyhjien ja ei-tyhjien Perheen ja päivähoidon sovitut toimintatavat -vastauslaatikoiden osuus.

Eniten kirjauksia on Eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen kasvatus -aihepiirissä; tyhjiä vastauslaatikoita ei ole. Tyypillinen kirjaus on, saako vai eikö lapsi saa osallistua uskonnolliseen kasvatukseen ja seurakunnan tilaisuuksiin. Seitsemästä vasusta (24 %) tämä tieto tosin puuttuu. Vähiten kirjauksia on puolestaan Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen -aihepiirin vastauslaatikoissa, joista noin puolet on tyhjillään, ja aihepiirin kirjaukset ovat keskenään hyvin samankaltaisia ("Pk:ssa tarjotaan säännöllisesti mahdollisuuksia monipuoliseen luovuutta ja itseilmaisua tukevaan toimintaan", "Mahdollistetaan erilaiset tuokiot").

Joissakin vasuissa perheen ja päivähoiton sovittuja toimintatapoja on kirjattu myös Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoihin, minkä jälkeen toimintatavoille varattu laatikko on jätetty tyhjäksi. Huomioin myös vahvuudet-laatikoihin kirjatut toimintatavat lukumäärissä jatkossa.

Sovittujen toimintatapojen yleisimmät aiheet aineistossani ilmenevät seuraavasta kuviosta. Numerot ovat kirjausten (eivät vasujen) lukumääriä.

Kuvio 5: Yleisimmät perheen ja päivähoiton sopimien toimintatapojen aiheet.

Sovitut toimintatavat liittyvät tavallisimmin leikkimiseen; tällaisia kirjauksia on yhteensä 40. Muihin vuorovaikutustilanteisiin liittyviä toimintatapoja on yhteensä lähes saman verran, ja tunteiden ilmaisemiseen ja hallintaan liittyviä toimintatapoja on myös verraten paljon. Jotkut leikkimiseen, muuhun vuorovaikutukseen sekä tunteiden ilmaisuun ja hallintaan liittyvistä toimintatavoista olisi voitu sijoittaa näistä ryhmistä johonkin toiseenkin; esimerkiksi leikkiminen sisältää usein myös tunteiden ilmaisua ja vuorovaikutusta. Kukin kirjaus on kuitenkin laskettu vain kerran.

Kannustetaan leikkimään kaikkien kanssa.

Aikuinen sanoittaa leikkiä. Ohjataan leikkimään lasten kanssa, joilla hyvät leikkitaidot.

Tarvitsee tukea ja kannustusta ymmärtämiseen, ettei kaikki esim. lelut ole hänen.

Ohjataan X:aa sopimaan yhdessä kavereiden kanssa, mitä tehdään, haluaisi pomottaa kavereita.

Keskustellaan toisten kuuntelemisen tärkeydestä tarvittaessa, käytetään konkreettista esinettä, joka kertoo, kenellä puheenvuoro.

Kaipaa rohkaisua tutustumiseen lasten kanssa.

Siirtymätilanteissa X:aa usein suututtaa ja pk:ssa käytämme apuna tilanteita ennakoivia kuvia, tunnekuvia ja kiukkulorua + lauluja.

Tunteita sanoitetaan ja käydään läpi X:n kanssa, jos esim. ikävoi.

Motoriikkaa tukevia toimintatapoja on kirjattu monipuolisesti. Puheen kehityksen tukemisessa painotetaan suomen kielen tukemista. Puheterapia mainitaan neljässä vasussa (14 %).

Pk:ssa harjoitellaan pallon heittoa ja kiinniotta.

Luistelua harjoitellaan vielä.

Ei vielä kirjoita omaa nimeään. Harjoitellaan kirjainten jäljentämistä ja suuntien hahmottamista erilaisilla kynätehtävillä.

S2-tuokiot.

Suujumppaa ryhmässä.

Jos sanoo väärän tai väärin sanan, sana toistetaan oikein. Jos puhe on liian nopeaa, kehoitetaan puhumaan rauhallisemmin.

Pk:ssa suomen kielen kehityksen tukeminen kaikin mahdollisin tavoin arjen eri tilanteissa (nimeämistä, kuvia, keskusteluja, satuhetkiä, loruja, lauluja, kuvista kerrontaa, sanasäkki, muistipelit, pöytäteatteria, draamaa jne.).

Ruokailuun ja pukeutumiseen liittyvät toimintatapojen sopimukset yhdistyvät välillä keskittymistä koskeviin toimintatapoihin.

Päiväkodissa harjoitellaan ruokapöydässä paikallaan istumista ruokailun ajan. Syömiseen kannustamiseen toimii hyvä selvitys siitä, miksi on tärkeää syödä tätä ruokaa.

Vatsan toiminnan kannalta X:n pitäisi juoda enemmän päiväkodissa, joten tarjoamme vettä juomaksi useammin.

Puetaan pienryhmissä. Helpompi keskittyä omaan tekemiseen.

Pukeutumistilanteissa tarvitsee aikuisen vierelle, jotta keskittyy pukeutumiseen eikä lähde puuhaamaan muuta.

Harjoitellaan keskittymistä siihen, mitä ollaan tekemässä.

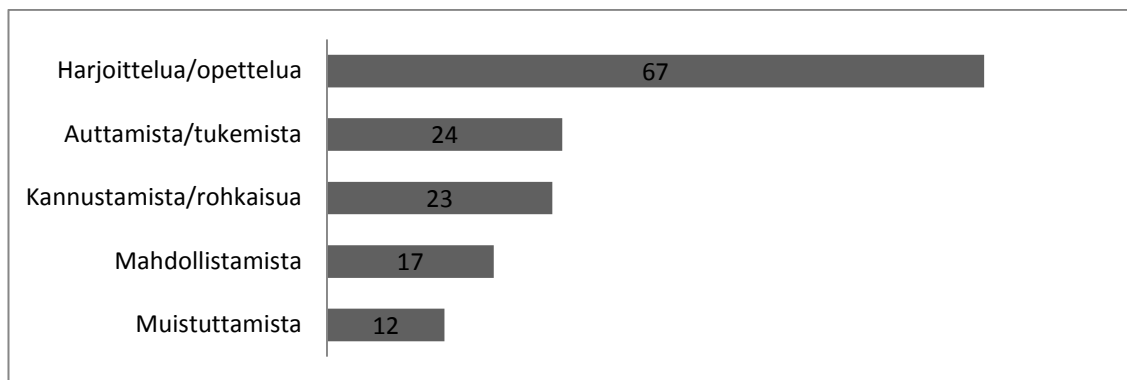
Seuraavat toimintatavat toistuvat sanasta sanaan samanlaisina viidessä vasussa (17 %):

Pk:ssa harjoitellaan hyviä ruokailutapoja (annetaan kavereille ruokarauha, keskustellaan hiljaisella äänellä). Harjoitellaan pilkkomista veitsen avulla, maidon kaatamista ja leivän voitelua. WC-käynnin yhteydessä muistutetaan tarvittaessa käsien pesusta, harjoitellaan itsepyyhkimistä. Pukemis- ja riisumistilanteissa ollaan vain pienemmissä ryhmissä.

Harjoitellaan erimielisyystilanteiden ratkaisemista, aikuinen ohjaa ja tukee tarvittaessa. Aikuisen huomiointi ja läsnäolo olennaiset arjen tilanteissa. Annetaan aikaa ja mahdollisuuksia ilmaista itseään ja tunteitaan. Annetaan onnistumisesta positiivista palautetta. Keskustellaan tunteiden ilmaisemisesta ja nimeämisestä.

Anteeksipyyttäminen on mainittu kahdeksassa vasussa (28 %). Se ei kuulu apukysymyksiin, vaikkakin sen voi mieltää liittyvän kysymykseen yhteistyötaidoista ja empatiakyvystä tai kysymykseen oikean ja väärän merkityksestä. Neljään vasuun on kirjattu, että pyydetään tai opetellaan pyytämään anteeksi, jolloin ilmaus voidaan tulkita sovitukseksi toimintatavaksi, kolmessa vasussa lukee "anteeksipyyttäminen" ja yhdessä vasussa todetaan lapsen osaavan pyytää anteeksi kaverilta. Apukysymysten ulkopuolelta on myös joitain muita, yksittäisiä sopimuksia, kuten "Pidetään kiinni rajoista mutta annetaan kuitenkin yksilöllistä huomiota".

Tarkastelin toimintatapojen kirjauksia myös toisella tapaa, kiinnittäen huomiota aiheen sijasta ilmaisun kielelliseen muotoiluun. Lomakkeessa kysytään, "millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa?". Aineistossani tavallisin yhteisesti sovitun toimintatavan kielellinen muotoilu on, että lapsi tarvitsee harjoittelua/opettelua. Myös lomakkeen kysymyksestä johdettuja sanoja, tukemista ja kannustamista, on käytetty usein. Seuraavassa kuviossa esitetyt numerot ovat kirjausten lukumääriä.

Kuvio 6: Yleisimmät sovittujen toimintatapojen kielelliset muotoilut.

Esimerkkejä erilaisista tavoista ilmaista sovittu toimintatapa:

Harjoitellaan saksilla leikkaamista.
 Rajojen noudattamisen ja kestämissen opettelua.
 Aikuinen auttaa ristiriitatilanteiden sopimisessa.
 Kaipaa tukea oikeaan kynäotteeseen.
 Kannustetaan ottamaan asiat vähän rennommin.
 Rohkaisua maistamiseen.
 Annetaan mahdollisuus tutustua erilaisiin soittimiin.
 Wc-käynnin jälkeen muistutetaan käsipesusta.

Joistakin toimintatavat-laatikoiden kirjauksista ei käy ilmi, onko ne tarkoitettu kuvaamaan asioita, joissa lapsi tarvitsee tukea tai kannustusta. Varsinaisesta toimintatavasta sopiminen on jäänyt välillä "kesken". On myös mahdollista, että tarkoitus on ollut kuvata nykyhetkeä.

Leikkikaveria kaipaa.
 Stoppaa leikin ja kyselee, mitä leikkiä tämä on?
 Pettymyksensietokyky on välillä heikko.
 Puhe välillä epäselvää. Sanajärjestys.
 Kompastelee ja välillä tippuu tuoilta.
 Välillä äiti syöttää.
 Kotona iltasatu.

Myös seuraavan kirjausten merkitystä voidaan tulkita monella tapaa: "Arvostetaan vanhempia ja kunnioitetaan heitä." Tarkoitetaanko tällä, että lapsen perheessä (ja perheen edustamassa kulttuurissa) vanhempia arvostetaan ja kunnioitetaan? Viitataanko "vanhemmilla" lapsen vanhempiin vai yleisesti iäkkäämpiin ihmisiin? Onko tämä perheen ja päiväkodin sopima toimintatapa? Ovatko vanhemmat toivoneet varhaiskasvattajien arvostavan ja kunnioittavan heitä? Vai

onko kyse siitä, että kasvattaja huomauttaa päiväkodissa arvostettavan ja kunnioitettavan vanhempien vakaumusta?

Kahdessa vasussa on kirjaus, joka voidaan tulkita varhaiskasvattajan neuvoksi vanhemmille. Toisaalta näissä voi olla kyse perheen jo käyttämistä toimintatavoista. Neljässä vasussa (14 %) on ilmeisesti vanhempien esittämä toive tiedon kulkemisesta kodin ja päivähoidon välillä.

Kun ei katso tv:tä ja esim. leikkii, tv:n voi sulkea.

X:n on vaikeaa sietää pettymyksiä. Pettymyksiä tulee kuitenkin elämässä ja niitä voi turvallisesti harjoitella kotona esim. lautapeliä avulla.

Päivänkulusta kertominen.

Kerrotaan päivän kulusta ja ikävistä tilanteista.

Halutaan saada tietoa, mitä esim. pihaleikeissä tapahtuu.

Ilmoitetaan aina, jos ollaan lähdessä esim. lasten joulukirkkoon.

Lähtökohtaisesti toimintatavat vaikuttavat suunnatun päiväkotiarkeen. Aineistossani on myös muutamia esimerkkejä samanlaisen toimintatavan sopimisesta sekä kotiin että päivähoitoon.

Opetellaan keräämään lelut leikin loputtua.

Kotona opetellaan keräämään lelut leikin loputtua.

Annetaan onnistumisesta positiivista palautetta.

Kotona: positiivista palautetta onnistumisista.

Monista toimintatavoista ei tiedä, onko ne suunnattu kotiin, päivähoitoon vai molempiin. Selvimpiä tapauksia ovat ne, joissa koti tai päiväkoti on mainittu.

8.4 Perheen näkyvyys vasuissa

Tarkastellessani perheen ja kodin näkyvyyttä vielä erikseen, huomioin, että koti ("kotona") on mainittu vahvuudet-vastauslaatikoissa 44 kertaa ja toimintatavat-laatikoissa 32 kertaa. Kotielämää kuvaavat myös ne kirjaukset, joissa mainitaan esimerkiksi jompikumpi vanhempi tai kerrotaan ilta- tai yöajasta ("Ei vielä yökuiva."). Perheeseen ja kotiin viittaavia kirjauksia on jokaisessa vasussa. Suurimassa osassa vasuista kerrotaan perheen arvoista, kun taas kirjauksia esimerkiksi harrastuksista on vähäisessä määrin. Tavallista on kuvata, millainen lapsi on kotiloissa ja millaisia tapoja perheellä on.

Nauraa helposti ja paljon kotona.

Komentaa kotona.

Kotona joskus vastustelee ja uhmaa, esim. ei tule ruokapöytään pyynnöistä huolimatta tai ei halua syödä.

Kotona leikkii usein siskon kanssa ja joskus haluaa olla ihan itsekseen.

Kotona kasvisruoka.

Kotona pyritään syömään koko perhe yhdessä.

Iltaisin huolehditaan pesuista.

Kotona luetaan iltasatu. Ei jaksa pitkää.

Iltarukous.

Kotona on kiinnitetty huomiota siihen, millaisia lastenohjelmia X katselee tv:stä.

Pelaamista ja ohjelmien katsomista rajoitetaan varsinkin illalla, kahdeksan jälkeen ei enää pelailla.

Kotona maalaa isän kanssa.

Musiikki iso osa perheen elämässä.

Muutamassa vasussa verrataan lapsen käyttäytymistä, saman asian osalta, kotona ja päivähoitossa.

Päivittäisissä toiminnoissa omatoiminen.

Kotona ei niin omatoiminen.

Siirtymätilanteet ovat haastavia X:lle päiväkodissa.

Siirtymätilanteet ovat helpottaneet kotona, joskus lähtee karkuun.

Suurin osa lomakkeen apukysymyksistä on yhtä lailla varhaiskasvattajille kuin vanhemmille suunnattuja, mutta joihinkin kysymyksiin vaikutetaan odotettavan vastauksia etupäässä vanhemmilta. Tällaisia kysymyksiä ovat lapselle tärkeät henkilöt, median merkitys lapsen elämässä, lapselle lukeminen, lapsen äidinkielen kehityksen tukeminen, onko lapsella riittävästi aikaa leikkeihin, aikuisen osallistuminen lapsen leikkeihin, miten toteutetaan lapsen riittävä päivittäinen liikkuminen, perheen arvot, lapsen uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttaminen, miten lapsen sukupuoli otetaan huomioon kasvatuksessa ja miten perheessä toteutetaan oman kulttuurin säilymistä.

Lapselle tärkeitä henkilöitä on kirjattu kolmeentoista vasuun (45 %), kaikki Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoihin. Yksi kasvattaja on kirjannut jokaiseen kirjaamaansa vasuun lapselle tärkeät henkilöt, toinen ei yhteenkään, muut vaihtelevasti. Perheen lemmikkieläin mainitaan

yhdessä vasussa ("Kotona kissa, jota pajailee."). Kahdeksassa vasussa (28 %) on lapsen pelkoihin liittyvä kirjaus; seitsemässä vasussa kerrotaan, mitä lapsi pelkää, ja yhdessä vasussa lukee, että "ei ole pelkoja". Myös kuvaukset median merkityksestä, joita on 12 vasussa (41 %), liittyvät kotielämään.

Pelailee lasten pelejä tietokoneella kotona.

Pikku Kakkonen katsotaan ja jonkin verran dvd:tä.

Katsotaan [äidinkieliä] tv-ohjelmia ja kuunnellaan cd-levyjä.

X:lla on omassa huoneessa tv, joka on usein auki.

Medialla ei merkitystä.

Yhdeksään vasuun (31 %) on kirjattu lapsen äidinkielen olevan jokin muu kuin suomi. Kotikieli tai -kielet mainitaan yleensä lyhyesti. Joissakin vasuissa myös kuvaillaan, miten lapsi käyttää eri kieliä tai miten perheessä tuetaan (toisen) äidinkielen kehitystä. Kysymykseen, miten päivähoito tukee lapsen omaa kulttuuria, on annettu yksi konkreettinen vastaus: "Tarjoamalla oikeanlaista ruokaa." Neljässä vasussa kulttuuria kerrotaan tuettavan, mutta tukemisesta ei ole annettu esimerkkejä: "Pk:ssa: kulttuurin tukeminen". Yhteen vasuun on kirjattu, että "vanhemmat eivät toivo mitään erityistä".

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä opinnäytetyössä tarkastelin yhden päiväkodin 29 lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia kiinnittäen huomiota lapsen oman puheenvuoron kirjaamiseen, lapsen vahvuuksien kirjaamiseen, perheen ja päiväkodin yhteisten toimintatapojen kirjaamiseen sekä perheen näkyvyyteen vasuissa. Tarkoitukseni oli kartoittaa ja kuvailla, minkälaista tietoa 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatussuunnitelmat tuottavat.

Kaskelan ja Kronqvistin (2007:14) mukaan lapsen vasun on määrä olla "lasta kannatteleva ja positiivinen kertomus hänen ainutlaatuisuudestaan". Yhteistyöpäiväkodin vasussa kerrotaan jokainen lapsi kohdattavan yksilönä ja erityisenä. Jotkut aineistoni vasuista eivät kuitenkaan vaikuta yksilöllisiltä, vaan ne ovat keskenään varsin samankaltaisia. Esimerkiksi perheen ja päiväkodin sopimia toimintatapoja on kirjattu sanasta sanaan samanlaisina useampaan vasuun. Koska sopimukset ovat identtisiä, aloitteet toimintatapoihin eivät liene tulleet vanhempien taholta, vaan varhaiskasvattaja on todennäköisimmin "tarjonnut" niitä vanhemmille. Yhteistyöpäiväkodin vasussa kerrotaan, että lapsen vasun laatimisella taataan yksilöllisten tavoitteiden asettaminen, mutta tulokseni osoittavat, että näin ei välttämättä ole.

Toisin kuin useissa aikaisemmissa lapsen vasuun liittyvissä tutkimuksissa, aineistoni kaikki vasut ovat varhaiskasvattajien kirjaamia. Se on yhteistyöpäiväkodin tapa. Monessa muussa kunnassa ja päivähoitoyksikössä vanhemmat saavat vasulomakkeen (esi)täytettäväkseen kotiin, ja kasvattajat voivat lisätä lomakkeeseen omia kirjauksiaan vasukeskustelun yhteydessä.

Alasuutarin (2010:70, 183–184) tutkimuksen mukaan lomakkeissa on enimmäkseen vanhempien tunnollisesti tekemiä kirjauksia, ja kasvattajien lisäykset ovat yleensä lyhyitä. Oletan, että vasuista tulee yksilöllisempiä, kun ensisijaisina kirjaajina ovat lasten omat vanhemmat.

Vantaan kaupungin vasulomake sisältää paljon niin sanottuja apukysymyksiä – mitä ilmeisimmin vasukeskustelun tueksi ja sen helpottamiseksi. Tällä tavoin lomake ohjaa vasukeskustelua ja tiettyyn suuntaan, tiettyihin aiheisiin ja selvästi myötävaikuttaa siihen, että vasuista tulee toistensa kaltaisia (vrt. Alasuutari & Karila 2009; Alasuutari 2010; Karila 2011; Markström & Simonsson 2013). On hyvin mahdollista, etteivät lomakkeen kysymykset olekaan jonkun lapsen kohdalla lainkaan olennaisia, mutta poikkeamia näistä ehdotetuista aiheista on aineistossani vain vähän. Lisäksi vain harvat apukysymykset on sivuutettu kokonaan. Poikkeuksen tosin tekevät yhden kasvattajan kirjaamat vasut, joissa suuri osa kysymyksistä jää käsittelemättä. Karila (2011:77) huomauttaa, että todennäköisesti aloittelevat varhaiskasvattajat ovat kokeneita kollegoitaan tiukemmin sidoksissa lomakkeiden kysymyksiin. Voisikohan tästä olla kyse myös omassa aineistossani? Voidaan myös pohtia, arvottaako osa kasvattajista vasukeskustelun, eli suullisen osuuden, tärkeämmäksi kuin asioiden kirjaamisen vasulomakkeeseen? Osa kasvattajista voi vastaavasti arvottaa toisinpäin.

Lomakkeen lisäksi vasujen sisältöön on vaikuttanut vahvasti vasun laatimiseen osallistunut varhaiskasvattaja. Aineistossani kuuluu kasvattajien ”ääni”, ei niinkään vanhempien ääni, lapsen äänestä puhumattakaan. Aineistostani ilmenee, että kasvattajilla on omat tapansa ja tyylinsä tehdä kirjauksia vasuihin, ja ne eroavat toisistaan huomattavasti. Eri kasvattajat painottavat eri asioita, ja saman kasvattajan kirjaukset ovat usein samankaltaisia, lapsesta riippumatta. Yksi kasvattaja esimerkiksi on kiinnittänyt huomiota terveyteen ja päivärytmiin sekä on maininnut jokaisessa kirjaamassaan vasussa, että lapsen tunteet näkyvät leikeissä. Toinen kasvattaja puolestaan ei ole kiinnittänyt lainkaan huomiota päivärytmiin, mutta sitäkin enemmän keskittymiseen ja ikätasaisuuteen. Mieleen nousee kysymys, missä määrin erot mahtavat johtua kasvattajien erilaisista koulutustaustoista? Itse en tiedä, ovatko aineistoni vasujen laatimiseen osallistuneet varhaiskasvattajat koulutukseltaan lastentarhanopettajia, sosionomeja vai lähihoitajia.

Kalliala (2012:113) kertoo erään varhaiskasvattajan kirjoittaneen itselleen ”lapsen perusvasun”, jota pohjana käyttäen – valmiita lauseita hyödyntäen ja vain vähäisiä lapsikohtaisia muutoksia tehden – tämä suoriutuu ”vasunlaadintaurakasta jotakuinkin siedettävässä ajassa”. Vaikuttaisi siltä, että myös yksi aineistoni vasuja laatimassa ollut kasvattaja on

saattanut käyttää tällaista "perusvasua". Onko tähän syynä kiire? Alasuutarin, Markströmin ja Vallberg Rothin (2014) tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajilla ei yleensä ole mitään dokumentointia vastaan, mutta käytännön tasolla aikaa ja resursseja on liian vähän. Onko ajanpuute kenties syynä myös siihen, että vasuissa on paljon tyhjäksi jätettyjä vastauslaatikoita? Vasuja, joissa jokaiseen vastauslaatikkoon on kirjattu jotain, on aineistossani vain seitsemän (24 %).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005:33) mukaan lapsen vasussa tulee huomioida "lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet". Aineistoni vasuissa ei juurikaan huomioida lapsen tulevaisuuden näkymiä, vaan niissä keskitytään vahvasti nykyhetken kokemuksiin ja tarpeisiin. Muutkin tutkijat (mm. Alasuutari 2010) ovat havainneet, että vasuihin ei useinkaan kirjata seuraavaksi opeteltavia asioita tai kehitystavoitteita. Joissakin aineistoni vasuissa kuvataan tapahtunutta kehitystä, eli ollaan akselilla menneisyys–nykypäivä. Lapsen yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarpeesta on vain vähän kirjauksia. Aineistoni vasujen voidaan todeta olevan enemmän kuvauksia kuin suunnitelmia (vrt. Alasuutari 2010; Markström & Simonsson 2013; Vallberg Roth & Månsson 2006). Ja niin kai voidaan oikeastaan ajatella olevan tarkoituskin, huomioiden edellä luetellut, vasuun kuuluvat asiat. Varhaiskasvatussuunnitelma-sanaa voitaneenkin kritisoida hieman harhaanjohtavaksi.

Tarkastelemani vasulomake tarjoaa tilan lapsen vahvuuksien kirjaamiseen, mutta samalla se kuitenkin – apukysymyksillään – ohjaa vasukeskustelun muihin asioihin. Aineistoni kaikki kirjaukset vahvuudet-laatikoissa tuskin ovat kasvattajien näkemyksiä vahvuuksista, vaikka tulokset vahvuuksista yleisesti ottaen ovatkin pitkälti mielipiteeseen perustuvia. Yhteistyöpäiväkodin kasvatusilmapiiri on yksikön vasun mukaan lapsen vahvuuksia korostava, mutta se ei mielestäni tule vahvasti ilmi aineistossani. Aineistossani on kuitenkin – verraten paljonkin – kirjauksia, joilla ilmaistaan lapsen olevan hyvä jossain asiassa, ja osa näistä ilmauksista voidaan tulkita lapsen vahvuuksia kuvaileviksi. Niin ikään lapsen kiinnostuksenkohteita on aineistossani melko runsaasti. Kiinnostuksenkohde ei toki tarkoita samaa kuin vahvuus, mutta kiinnostuksenkohteet voivat olla myös vahvuuksia; ihminen on usein kiinnostunut asioista, joissa on hyvä, tai vaihtoehtoisesti kehittyä hyväksi asioissa, joista on kiinnostunut. Tyypillisimmin Lapsen vahvuudet -vastauslaatikoissa on vastauksia niiden yläpuolella lueteltuihin apukysymyksiin. Yksi tutkielmani keskeisistä tuloksista onkin, että tarkastelemani vasulomake ei toimi vahvuuksien kirjaamisen osalta; vahvuudet hukkuvat muiden asioiden alle ja sekaan.

Pohdin, kenellä – muulla kuin asianosaisella itsellään – on valta määritellä tietyt ominaisuudet tai taidot vahvuuksiksi. Ajatellaanko päiväkodissa vahvuuksina lähinnä niitä asioita, jotka edesauttavat päiväkodin toimintatapoihin sopeutumista? Katsotaanko esimerkiksi keskittyminen ja kuunteleminen päiväkodissa arvostettaviksi ja suotaviksi taidoiksi? Nämä toistuvat

vasuissa usein, ainakin osaksi siitä syystä, että ne mainitaan lomakkeen apukysymyksissä. Aineistossani oli myös tavallista mainita lapsen syövän hyvin ja paljon, aivan kuten Alasuutarin (2010:155) tutkimuksessa. Entä onko se vahvuus, kun lapsi on omaksunut päivärytmin tai tekee jotain itsenäisesti tai nopeasti? Arvostetaanko päiväkodissa nopeaa toimintaa? Itsenäisyyteen todennäköisimmin kannustetaan, onhan itsenäisyyden lisääminen yksi varhaiskasvatuksen kasvatuspäämääriä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:13). Sopeutetaanko lapsi päiväkodin vaatimuksiin vai päiväkotilapsen ja perheen tarpeisiin? (Vrt. Alasuutari & Alasuutari 2011; Markström & Simonsson 2013.)

Yhteistyöpäiväkodissa, yksikön vasun mukaan, varhaiskasvattajat mahdollistavat osallistumisen jokaiselle lapselle ja kannustavat lapsia ilmaisemaan mielipiteitään. Tämän ei kuitenkaan voida todeta näkyvän aineistossani, jossa joka kolmas lapsen puheenvuoro on jätetty kirjaimatta. Yhteistyöpäiväkodissa lapsen puheenvuoroa ei kirjata ennen vasukeskustelua (kuten joissakin muissa päiväkodeissa on tapana), vaan se on tarkoitus kirjata vasukeskustelun yhteydessä. Miksi lapsen puheenvuoro on niin tavallista sivuuttaa? Eivätkö vanhemmat tai varhaiskasvattajat toivo lasta mukaan keskustelutilanteeseen? Vai eikö lapsi halua osallistua? Tarjotaanko hänelle tilaisuutta? Havaintoni myötäilee Alasuutarin (2010) tutkimustulosta, jonka mukaan lasta ei ole useinkaan tapana ottaa mukaan vasukeskusteluun.

Lapset, joiden puheenvuoro on kirjattu heidän vasuihinsa, eivät liioin ilmaise olevansa osallisia päiväkodin toiminnan suunnittelussa. Asiaa kommentoi neljä lasta, ja heistäkin vain kaksi koki olevansa mukana toiminnan suunnittelussa. Lapsilta kysyttiin myös, tulevatko he päivähoitoon mielellään. Kysymys on sama kuin lappeenrantalaisille päivähoitolapsille esitetty kysymys (Virkki 2007). Lappeenrannassa 88 prosenttia 5-vuotiaista lapsista vastasi myöntävästi, yhteistyöpäiväkodin lapsista – aineistoni osalta – 74 prosenttia. Oma otokseni oli kuitenkin hyvin pieni, joten luotettavia johtopäätöksiä tästä asiasta ei voida tehdä. Niissä vasuissa, joihin lapsen puheenvuoron oli kirjattu minä-muodossa, lapsen ajatukset ja mielipiteet vaikuttivat aidoimmilta ja uskottavimmilta – omin sanoin kerrotuilta. Jotkut vastaukset lapsen puheenvuoroissa sen sijaan vaikuttivat kasvattajien havainnoilta tai mielipiteiltä.

Ainakin aluksi ajattelin, että yhteistyöpäiväkodin lasten osallisuuden tasoa ei voisi, aineistoni perusteella, todeta kovin korkeaksi. Asia ei kuitenkaan ole yksioikoinen, ja on hyvin mahdollista, että varsinaisessa toiminnassa osallisuus näkyy selvemmin ja toisin tavoin kuin vasuissa. Lapsen osallisuutta pääkaupunkiseudun päiväkodeissa tutkineet Venninen, Leinonen ja Ojala (2010) huomauttavat myös omatoimisuuden ja auttamisen olevan osallisuutta. Tällainen lasten osallisuus näkyy omassa aineistossanikin. Lasten osallisuus on nostettu myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tavoitteisiin (opetus- ja kulttuuriministeriö 2012), ja arvelen, että jos Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) uudistettaisiin jälleen, siinä ehkä painotettaisiin enemmän lapsen osallisuutta.

Osa perheen ja päiväkodin sopimista toimintatavoista vaikuttaa jääneen aineistossani vajaiksi. Vastauslaatikoissa lukee esimerkiksi, että ”puhe välillä epäselvää” tai ”pettymyksensietokyky on välillä heikko”, mutta sopimus siitä, miten puheen kehitystä aiotaan tukea tai pettymyksensietokykyä vahvistaa, puuttuu. Myös Alasuutari (2010) on havainnut, että perheen ja päivähoidon yhteisten suunnitelmien anti jää usein vähäiseksi; vasuihin kirjatut tavoitteet ovat muotoilultaan usein yleisluontoisia eivätkä sisällä menetelmiä niiden saavuttamiseksi. Aineistossani oli muutama kirjaus, jotka tulkitsin kasvattajien neuvoiksi vanhemmille. Niiden vähäisyys myötäilee tutkimuksia, joissa todetaan, ettei neuvojen antaminen ole suomalaisessa varhaiskasvatuksessa tavallista eivätkä kasvattajat koe sitä tehtäväkseen (Alasuutari & Alasuutari 2011; Hujala ym. 2009).

Aineistostani ilmenee, että perhe otetaan lasten vasuissa huomioon. Jokaisessa vasussa voidaan todeta olevan kirjauksia, joita kasvattaja ei olisi voinut tehdä ilman vanhempien osallisuutta. Toiset kasvattajat tosin ovat kirjanneet perheeseen ja kotiin liittyviä asioita huomattavasti enemmän kuin toiset. Erot voivat muodostua siitä, kuinka paljon kasvattajat itse ovat osoittaneet kiinnostusta ja kysymyksiä perheitä kohtaan. Varmasti myös vanhemmissa on eroja sen suhteen, kuinka paljon he haluavat kertoa kotioloistaan päiväkotiin. Osa (alle viides) lomakkeen kysymyksistä on suunnattu selvästi vanhemmille, ei varhaiskasvattajille. Ainoastaan kasvattajille suunnattuja kysymyksiä lomake ei sisällä.

Miten tarkasteluni kohteena ollutta vasulomaketta voitaisiin sitten kehittää? Nykyisellään lomakkeen apukysymykset Lapsen vahvuudet -vastauslaatikon yläpuolella lueteltuina näyttävät tulosteni valossa ohjaavan huomion pois vahvuuksista. Lomakkeeseen tarvittaisiin lisää vastauslaatikoita, jotta olisi tilaa käsitellä sekä lapsen vahvuuksia että lomakkeen apukysymyksiä. Esimerkiksi lapselle tärkeät henkilöt, leikkikaverit tai lapsen pelot, tuskin lapsen terveyksään (vaikka se olisikin hyvä) eivät ole sen enempää vahvuuksia kuin sovittuja toimintatapoja. Yhden vastauslaatikon otsikko voisi olla esimerkiksi ”Huomioitavaa”. Lapselle tärkeiden henkilöiden kirjaamiseen voisi olla ihan omakin tilansa. Jotta vanhempien näkemykset tulisivat varmemmin huomioiduiksi, vanhempien ja varhaiskasvattajien näkemyksille voisi olla omat, erilliset vastauslaatikkonsa tai sarakkeensa.

Mitä tulee lomakkeen apukysymyksiin, olisi mietittävä hyvin tarkkaan, mitkä kysymykset ovat oikeasti tärkeitä, koska ne näyttävät saavan vasukeskusteluissa ison merkityksen. Kysymysten ei ole hyvä olla liian abstrakteja ja epätarkkoja (”ajattelun haastaminen”, ”kielellinen tietoisuus”), jolloin ne sivuutetaan helposti, muttei myöskään liian tarkkoja, jolloin ne voivat rajata ajattelua. Esimerkiksi, kun lomakkeessa mainitaan Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen -aihepiirissä esimerkkeinä (vain) musiikki ja kuvataide, niin kirjauksissakin keskitytään enimmäkseen niihin (”kuvataide mieluisampaa”, ”mieluisia molemmat”). Lisäksi, itseilmaisuuksien ja luovuuden toistuvat apukysymykset kahdessa aihepiirissä, mikä on tarpeetonta.

Lomakkeen täyttämisestä olisi varmasti hyödyllistä keskustella entistä enemmän varhaiskasvattajien kesken. Sen sijaan, että vasuun kirjataan ”vuorovaikutus näkyy leikeissä”, voisi kirjata, *miten* vuorovaikutus näkyy leikeissä. Kirjaukset, kuten ”sanatonta viestintää löytyy” ja ”on luovuutta”, vaikuttavat tarpeettomilta, koska sanatonta viestintää ja varmasti luovuuttakin löytyy kaikilta ihmisiltä. Lomakkeesta voisi keskustella myös vanhempien kanssa, jotta ilmenisi, kuinka hyvin se vastaa heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa.

10 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Opinnäytetyössäni noudatin tarkasti salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta. Suhtauduin päiväkoitiin, sen henkilöstöön ja asiakkaisiin ja saamaani tutkimusaineistoon kunnioittavasti, arvostavasti ja heidän anonymiteettiaan suojellen.

Opinnäytetyösuunnitelmani hyväksymisen jälkeen hain tutkimusluvan Vantaan kaupungin sivistystoimelta. Tämän jälkeen yhteistyöpäiväkodin johtaja pyysi lasten vanhemmilta suostumusta lasten vasujen tutkimuskäyttöön. Suostumukset saatuaan päiväkodin johtaja otti vasuista kopiot ja peitti niistä tunnistetiedot. Näin ollen asiakkaiden henkilöllisyys ei ilmennyt minulle. Sain kopiot itselleni ja vein ne pois päiväkodista. Käsittelin ja säilytin aineistoa huolellisesti. Opinnäytetyöni valmistuttua tuhosin aineiston asianmukaisesti.

Sain lasten vanhemmilta suostumuksen 32 vasun analysoimiseen, mutta karsin niistä kolme vasua. Kahdesta vasusta ei ollut poistettu lapsen etunimeä, joten laitoin kyseiset vasut niitä lukematta heti sivuun ja päätin jättää ne pois analyysistani. Tämä oli mielestäni eettisesti oikea toimintatapa. Lisäksi löysin joukosta vasun, josta oli jäänyt pois yksi sivu ja siten neljä vastauslaatikkoa. Päätin jättää myös tämän vasun pois analyysistani. Toinen vaihtoehto olisi ollut pyytää päiväkodin johtajaa toimittamaan minulle tuo puuttuva sivu, mutta koin sen kohtuuttomaksi, koska hän olisi joutunut käymään läpi mahdollisesti suurenkin määrän vasuja, ennen kuin tarvittava sivu olisi tullut vastaan. En olisi voinut pyytää hakemaan sitä nimellä, koska tunnistetiedot oli poistettu.

Vasta opinnäytetyöprosessini loppupuolella havahtuin ajattelemaan sitä, että lapsilta ei kysyty suostumusta heidän henkilökohtaisten vasujensa tutkimuskäyttöön – elleivät vanhemmat kysyneet sitä omilta lapsiltaan ennen oman suostumuksensa antamista tai epäämistä. Käsittelen työssäni lasten osallisuutta, mutta olen itse oman tutkielmani toteuttamisessa sivuuttanut sen. Tässä voidaan nähdä ristiriitaa. Toisaalta, jos lapset eivät ymmärrä, mistä tutkimuksessa on kyse, he eivät voi ottaa aidosti kantaa siihen osallistumiseen, eikä heiltä kysyminen ole silloin eettisesti perusteltua (Kallio 2010:174). Koska en tavannut lapsia, en osaa arvioida, kuinka paljon he olisivat ymmärtäneet siitä, mitä tässä opinnäytetyössä tutkin.

Ennen opinnäytetyösuunnitelmani esittämistä tarkistin päiväkodin johtajalta, pitäisikö päiväkodin nimi salata opinnäytetyössä. Johtaja ei nähnyt siihen syytä. Tutkielmani analyysivaiheessa aloin kuitenkin pohtia, kannattaisiko päiväkotikielinen nimi jättää anonyymiksi. En nähnyt nimen julkaisemisesta mitään hyötyä kenellekään osapuolelle. Ehdotin anonyymiyttä päiväkodin johtajalle, jolle tämä(kin) sopi. Mielestäni oli hyvä tarkastella tuloksia yleisellä tasolla. Sama lomake on käytössä kaikissa Vantaan kaupungin päiväkodeissa, joten on mahdollista, että tulokset olisivat samankaltaiset minkä tahansa vantaalaispäiväkodin vasuja tarkasteltaessa.

Olen pyrkinyt opinnäytetyössäni ehdottomaan avoimuuteen ja rehellisyyteen. Olen viitannut aikaisempaan teoria- ja tutkimustietoon asianmukaisesti. Olen tehnyt analyysini huolellisesti ja kuvannut analyysin etenemisen ja tutkimustulokset tarkasti. Kvantitatiivisten tulosten osalta olen tehnyt tarkistuslaskelmat. Tulosten esittelyn yhteyteen liittämälläni suorilla lainauksilla aineistostani pyrin lisäämään luotettavuutta. Vasukirjauksista tekemiäni taulukoita en lisää tämän työn liitteiksi – vaikka se lisäisikin luotettavuutta – koska lapset ja perheet voisivat olla kirjausten perusteella tunnistettavissa. Poistin lainauksista maininnat lapsen äidinkielen, jotta häntä ei tunnisteta, mikäli kyseessä olisi ainoa tämän kielen edustaja.

Tutkielmassani on otettava huomioon, että sain tarkasteltavakseni noin 60 prosenttia yhteistyöpäiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten vasuista, johtuen pääasiallisesti lasten vanhempien suostumusten määrästä. Voidaankin pohtia, minkälaisia ovat ne vasut, joiden tarkasteluun en saanut suostumusta. Voivatko ne poiketa aineistoni muodostaneista vasuista? Tarjoavatko tutkielmani tulokset luotettavan kokonaiskuvan päiväkodin lasten vasuista? Onko mahdollista, että vasujen tutkimuskäytön kieltäneet vanhemmat kokevat lapsensa vasun yksilöllisemmäksi ja siten henkilökohtaisemmaksi ja arkaluontoisemmaksi dokumentiksi kuin ne vanhemmat, jotka antoivat luvan lastensa vasujen käyttöön?

Lähteet

- Alasuutari, M. 2006. Kulttuuriset kehykset kasvatusvuorovaikutuksessa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. S. 70–90.
- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M. & Alasuutari, P. 2011. Sinun lapsesi ei ole sinun. Yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien taustat, tavoitteet ja käytäntö. Teoksessa Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (toim.) 2011. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino. S. 29–60.
- Alasuutari, M. & Karila, K. 2009. Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden institutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino. S. 70–88.
- Alasuutari, M., Markström, A-M. & Vallberg Roth, A-C. 2014. Assessment and Documentation in Early Childhood Education. London: Routledge.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. S. 75–96.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003 (1998). 6. painos. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. S. 54–66.
- Hujala, E., Turja, L., Gaspar, M. F., Veisson, M. & Waniganayake, M. 2009. Perspectives of Early Childhood Teachers on Parent–Teacher Partnerships in Five European Countries. Julkaisussa *European Early Childhood Education Research Journal* 17:1. S. 57–76. Viitattu 10.8.2014. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13502930802689046>
- Hämäläinen, J. 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaali-tutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallio, K. P. 2010. Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura ry. S. 163–187.
- Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. S. 91–108.
- Karila, K. 2011. Kohtaaminen ja keskustelu vanhempien kanssa. Teoksessa Nummenmaa, A. R. & Karila, K. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro Oy. S. 61–79.

- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.
- Kaskela, M. & Kronqvist, E-L. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tampere: Stakes.
- Kielitoimiston sanakirja. 2014. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 11.11.2014. www.kielitoimistonsanakirja.fi
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. S. 51–69.
- Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/36. Viitattu 1.3.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. S. 159–175.
- Lyyra, V. 2004. Vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja päivähoitossa – perheterapeutteja näkökulmia kasvatuskumppanuuteen. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi. S. 106–123.
- Markström, A-M. & Simonsson, M. 2013. Utvecklingsamtal. Kommunikation mellan hem och förskola. Lund: Studentlitteratur.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. S. 141–164.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Viitattu 13.10.2014. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf>
- Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. S. 111–125.
- Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Salminen, E. & Tynninen, K. 2011. Omaha-ohjauksen päiväkodissa. Omaha-ohjaus pedagogisena työmenetelmänä. Vantaa: Pedatieto Oy.
- Shier, H. 2001. Pathways to Participation. Julkaisussa Children and Society vol. 15. S. 107–117. Viitattu 12.11.2014. http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia. Selvityksiä 28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 10.10.2014. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9933.pdf
- THL: Kasvun kumppanit: Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2014. Viitattu 1.3.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/johdon_tueksi/ohjaa/suositusten/varhaiskasvatussuunnitelma

- THL: Kasvun kumppanit: Varhaiskasvatus. 2014. Viitattu 1.3.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut
- Toimintayksikön varhaiskasvatussuunnitelma. Yhteistyöpäiväkodin anonyymiyden vuoksi lähdetietoja ei julkisteta.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. S. 41–53.
- Vallberg Roth A-C. & Månsson A. 2006. Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan. Viitattu 10.6.2014.
http://www.ub.oru.se/Extern/Forskning/Forskningsmiljoer/HumUS/Utbildning_och_Demokrati/Tidskriften/2006/Nr_3/Vallberg_Mansson.pdf
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 17.11.2014.
<http://www.thl.fi/documents/470564/817072/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+2002+julkaisu+9.pdf/5ff2058c-3066-47ad-b25f-ada314a873c7>
- Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. 2012. Viitattu 1.3.2014.
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2., tarkistettu painos. Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Viitattu 25.2.2014. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210089363>
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tutkimusraportti. Työpapereita / Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. 1798-5269; 2010:3.
- Vilpas, B. & Tast, S. 2011. Osallisuutta ja näkkileipää. Kehittämisen ja käytännön tutkimuksen rajapinnalla. Teoksessa Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 25. S. 145–157.
- Virkki, P. 2007. Lapset laatua arvioimassa. Miten viisivuotiaat kokevat päivähoitoarjen? Teoksessa Gretscher, A. & Kiilakoski, T. (toim.) 2007. Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 77. Opetushallitus, Nuorten osallisuushanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja A 3, 2007. S. 27–39.
- Välimäki, A-L. Julkishallinnon luomat kasvuyhteisöjen puitteet. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. S. 167–195.
- YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. Viitattu 11.6.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Liitteet

Liite 1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake	49
---	----

Vantaa

Vantaan kaupunki | Sivistystoimi

**3 - 5-VUOTIAS PÄIVÄHOIDOSSA
LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA**

1 (5)

Lapsen nimi	Syntymäaika
Tämän suunnitelman teossa ovat mukana:	
☐ Lapsi	
Huoltaja, nimi	_____
Huoltaja, nimi	_____
Päivähoidon työntekijä, nimi	_____
Muu kuka, nimi	_____
☐ Tulkki	_____

Lapsen puheenvuoro

Tuletko mielelläsi päivähoitoon? Onko sinulla kavereita päivähoidossa? Mitä teet mieluiten päivähoidossa? Mistä et pidä? Pelottaako sinua jokin asia päivähoidossa? Mitä asioita jo osaat? Mitä haluaisit oppia päivähoidossa? Oletko mukana suunnittelemassa päivähoitopaikan toimintaa, ryhmän toimintaa / omaa toimintaasi?

1. Lapsen hyvinvointi ja päivittäiset toiminnot

Ruokailu, lepo, terveys, hygienia, pukeutuminen ja ulkoilu, wc-toiminnot. Päivärytmin omaksuminen. Aistitoiminnot ja hahmotus. Lapselle tärkeät henkilöt.

Lapsen vahvuudet

2 (5)

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

2. Tunne-elämän kehitys ja sosiaalinen vuorovaikutus

Lapsen tunne-elämä ja sosiaaliset taidot: tunteiden ilmaiseminen ja nimeäminen ja hallinta. Miten lapsi kokee onnistumiset ja pettymykset? Käyttäytyminen ristiriitaisissa tilanteissa. Lapsen pelot. Lapsen käsitys itsestään. Yhteistyötaitot ja empatiakyky. Itseilmaisu ja luovuus.

Lapsen vahvuudet

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

3. Kielellinen vuorovaikutus

Sanat ja puheen tuottaminen, puheen ymmärtäminen. Vastavuoroisuus, kommunikointitavat, sanaton viestintä, sana- ja käsitevarasto, looginen ajattelu ja päättelytaidot. Ajattelun haastaminen. Kielellinen tietoisuus. Kuunteleminen ja keskittyminen. Muisti. Tutkiminen. Lapselle lukeminen, lorut ja laulut, sadut. Median merkitys lapsen elämässä. Lapsen äidin kielen kehityksen tukeminen. Lapsen suomen kielen kehityksen tukeminen.

Lapsen vahvuudet

3 (5)

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

4. Leikkiminen

Leikin aiheet, mielikuvitus, monipuolisuus. Leikin rakenne (alku-kesto-lopetus). Leikkikaverit, vuorovaikutus leikissä. Näkyvätkö tunteet leikkiessä? Onko lapsella riittävästi aikaa leikkeihin? Aikuisen osallistuminen lapsen leikkeihin.

Lapsen vahvuudet

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

5. Motoriikka

Monipuolisuus liikunnassa. Perusliikuntataidot (mm. juokseminen, tasapaino, hyppiminen). Kehon osien hahmotus, nimeäminen ja toiminta. Kehonpuolien yhteistyö. Tilan ja suuntien hahmottaminen. Kädentaidot (mm. piirtäminen, leikkaaminen, rakentelu). Silmän ja käden yhteistyö. Minkälaisesta liikkumisesta lapsi pitää? Miten toteutetaan lapsen riittävä päivittäinen liikkuminen?

Lapsen vahvuudet

4 (5)

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

6. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen

Lapsen mielenkiinnon kohteet (musiikki, kuvataide...). Luovuus. Itseilmaisuu.

Lapsen vahvuudet

Millaista kannustusta ja tukea lapsi tarvitsee kotona ja päivähoitossa? Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat.

7. Eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen kasvatus

Eettinen kasvatus, perheen arvot, oikean ja väärän merkitys. Lapsen uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen toteuttaminen. Miten lapsen sukupuoli otetaan huomioon kasvatuksessa?

Perheen ja päivähoiton sovitut toimintatavat

5 (5)

8. Oman kulttuurin tukeminen

Lapsen oman kulttuurin tukeminen. Miten perheessä toteutetaan oman kulttuurin säilymistä? Miten päivähoito tukee lapsen omaa kulttuuria?

Perheen ja päivähoidon sovitut toimintatavat

Yhteydenpitotavat

Huoltajan esiin tuomat seikat

Suunnitelma tarkistetaan vuosittain useammin

Seuraava tarkistus _____

Vantaalla _____

Huoltajan allekirjoitus

Huoltajan allekirjoitus

Päivähoidon työntekijän allekirjoitus

Asiakirjaa säilytetään Valtionarkiston 1.9.1989 päätöksellä kunnallisensosiaalihuollon ja holhustoimien asiakirjojen hävittämisestä 6 vuotta hoidon päättymisestä. Pysyvästi säilytetään 8., 18., ja 28. päivä syntyneiden asiakirjat.